

ÖREBRO UNIVERSITET
Institutionen för beteende-, social- och rättsvetenskap
Sociala omsorgsprogrammet, 140 p
Socialt arbete C, 20 p
C-uppsats, 10 p

Socialt arbete i skolan

En kvalitativ enkätstudie utifrån ungdomars upplevelser och behov.

Seminariedatum:06-01-11

Författare:
Pernilla Abrahamsson
Sandra Liljemark

Handledare:
Marianne Freyne-
Lindhagen

Social Work in School

A qualitative study influenced by youths experiences and needs.

Authors: Pernilla Abrahamsson & Sandra Liljemark
Tutor: Marianne Freyne-Lindhagen

Abstract

The aim with this study is to investigate young adult's experiences and need of social work in school, and a qualitative method was used to take part of their experiences. Groupquestionnaires with open questions was formed and three year one classes in uppersecondary school participated. In the process of making the questions a testquestionnaire was tested with one of the three classes as participants. Information has also been collected throug an interview over the phone with the school's welfare officer, and the school's policy dokumenter have been read.

Social work in schools is mentioned in the study as preventive measures with youths when it comes to bullying, alcohol, drugs, sex and coexistence and tobacco. The concept youths include individuals born in 1989 and the year they was born was chosen in the study instead of a specific age to include youths who are not yet sixteen and to exclude the ones who are born earlier.

The main questions are: What kind of experiences do yoths have of social work in school? What kind of need do youths have of social work in school?

The result show the respondents experiences and needs of social work in school throug quotation and the answers. The result is also illustrated throug two diagrams which show the questionnaires frequence of answer. There is a need of social work in the uppersecondary school, and the need of it is not more then what the school today can offer. The respondents had the oppotunity to freely be able to express their opinion of social work in school, but the result shows that the youths who participated do not have the interest to give their opinion in the subject. This emerge throug answers with few words and a high frequence of "don't know"-answers in many of the questions in the questionnaire.

The analysis and discussion in this study opens up for new questions that can be used as further research.

Key words: *social work in school, youths*

Socialt arbete i skolan

En kvalitativ enkätstudie utifrån ungdomars upplevelser och behov.

Författare: Pernilla Abrahamsson, Sandra Liljemark
Handledare: Marianne Freyne-Lindhagen

Sammanfattning

Studiens syfte var att undersöka ungdomars upplevelser och behov av socialt arbete i skolan och en kvalitativ ansats valdes för att ta del av deras upplevelser. Tre 1-årsklasser på gymnasiet deltog i undersökningen och som metod användes gruppenkäter med öppna frågor. I det inledande utförandet av enkätfrågorna genomfördes en testenkät med en av de tre klasserna. Empiri har även inhämtats från skolans kurator genom telefonintervju och skolans policydokument.

I studien benämns socialt arbete i skolan som preventivt arbete med ungdomar såsom mobbning, alkohol, sex och samlevnad, narkotika och tobak. Socialt arbete i skolan benämns även utifrån skolkuratorns arbetsuppgifter som exempelvis stödsamtal. Begreppet ungdomar innefattar i studien individer födda 1989. Årgång valdes istället för specifik ålder för att få med de ungdomar som ännu inte fyllt 16 år och kunna utesluta de som var födda tidigare.

Studiens huvudfrågor är: Vad har ungdomar för upplevelser och erfarenheter av socialt arbete i skolan? Vad har ungdomar för behov av socialt arbete i skolan?

Resultatet visar respondenternas upplevelser och behov av socialt arbete genom citat och sammanställning av svar. Resultatet illustreras även genom två diagram som visar enkätundersökningens svarsfrekvens. Det finns ett behov av socialt arbete i den aktuella gymnasieskolan och behovet är inte mer än vad skolan idag kan erbjuda. Respondenterna gavs möjlighet att fritt kunna uttrycka sina åsikter gällande socialt arbete i skolan men resultatet tyder på att de ungdomar som deltog inte har intresse av att ge sin åsikt i ämnet. Detta framkommer genom fåordiga svar och en hög frekvens av "vet ej" på många av enkätens frågor.

Studiens analys och diskussion öppnar för nya frågor som eventuellt kan användas för vidare forskning.

Nyckelord: *socialt arbete i skolan, ungdomar*

Förord

Vi vill tacka den undersökta gymnasieskolan för att vi fick genomföra vår undersökning där. Vi vill även tacka eleverna som deltog och skolkuratoren för stöd och deltagande.

Vi vill tacka vår handledare som alltid funnits tillhands och kommit med kommentarer som hjälpt oss vidare i vår forskningsprocess.

Vi vill tacka vår familj för ett stort stöd och en god hjälp när skrivkrampen visat sig.

Pernilla Abrahamsson och Sandra Liljemark

Innehållsförteckning

1. Inledning	2
1.1 Syfte	3
1.2 Frågeställningar	3
1.3 Avgränsningar	3
1.4 Centrala begrepp	3
1.5 Bakgrund	4
2. Metodavsnitt	4
2.1 Forskningsansats	4
2.2 Litteratursökning och källkritik	5
2.3 Förförståelse	5
2.4 Teoretiskt urval	5
2.5 Urval och beskrivning av respondenterna	6
2.6 Enkätundersökning med öppna frågor och gruppenkäter som metod	7
2.7 Enkätfrågorna	8
2.8 Validitet och reliabilitet	8
2.9 Etiska överväganden	9
3. Tidigare forskning	10
4. Tolkningsram	13
4.1 Skolpolicydokument med anknytning till studien	13
4.2 FN:s konvention om barnets rättigheter	14
4.3 Ungdomsperspektiv som tolknings- och analysverktyg	16
4.4 Stegen av delaktighet – ladder of participation	17
5. Resultatredovisning	20
5.1 Ungdomars upplevelser av socialt arbete i skolan	20
5.2 Ungdomars behov av socialt arbete i skolan	22
5.3 Ungdomars upplevelser och behov av någon vuxen att prata med	23
5.4 Intervjuredovisning	24
6. Analys och diskussion	26

Källförteckning

Bilagor 1-4

1. Inledning

Vårt intresse för socialt arbete i skolan började i samband med valet av vår första praktik, fältstudier inom skolan. Praktiken genomfördes på en gymnasieskola i Örebro där vi fick följa en socialpedagog med viss kuratorsfunktion. Socialt arbete i skolan upplevs av oss som en relativt ny arbetsplats för utbildade i ämnet eftersom vi fått erfara att skolor idag använder annan kompetens som socialpedagogen istället för den traditionella socionomen. Skolan kan diskuteras som arbetsplats för professionella inom socialt arbete då det inte finns en lag som kan kräva att alla barn och unga får tillgång till elevvård som exempelvis stödsamtal med skolkurator (www.skolverket.se 2004:4)

Skolan har ansvar för att elever får pedagogiskt, socialt och känslomässigt stöd. Elever som far illa eller uppvisar tecken på ohälsa ska uppmärksammas. Skolan ska erbjuda en god arbetsmiljö, förebygga mobbning, kränkande behandling och trakasserier samt skapa en god miljö för hälsa, lärande och utveckling (D-Wester, 2005:21)

I Barnkonventionen är en av grundprinciperna att barn har rätt att komma till tals och få sina åsikter beaktade. Alla barn under 18 år har rätt att komma till tals i alla frågor som rör dem i alla sammanhang. För att barn ska kunna få möjlighet att göra sig hörda krävs att det finns vuxna som både kan och vill samtala med dem. Det är också den vuxnes ansvar att göra vad som krävs för att barnet verkligen ska få komma till tals (Ovreeide, 2001:4). Det krävs också professionella vuxna med både kunskap och vilja att lyssna, ställa bra frågor, ta till sig, se och bereda plats för att ett barn ska ha en reell möjlighet att berätta och beskriva utifrån sitt eget perspektiv (Barnombudsmannen, 2005:133).

Vuxna behöver lyssna och ta till sig barn och ungas upplevelser och åsikter, för att detta ska möjliggöras måste barn och unga bli mer delaktiga (Trondman, 2003:13).

Regeringens proposition ”På ungdomars villkor. Ungdomspolitik för demokrati, rättvisa och framtidstro” (1999) skriver om ungdomars delaktighet med följande citat:

”att det också behövs mer direkta åtgärder för att stärka ungdomars möjligheter till inflytande och delaktighet och att dessa insatser i så stor utsträckning som möjligt måste utgå från unga människors egna tankar och ambitioner, propositionen understryker också betydelsen av att ungdomar med olika slags erfarenheter och levnadsvillkor deltar i arbetet” (Trondman, 2003:13).

Att studera metoder och lösningar för att öka ungdomars delaktighet i det demokratiska livet betonas också i propositionen (Trondman, 2003:13).

På uppdrag av regeringen har skolverkets allmänna råd och kommentarer för arbetet mot alla former av kränkande behandling utarbetats av skolverket i samarbete med Myndigheten för skolutredning. De allmänna råden gäller för: det förebyggande arbetet, arbetet med att upptäcka, utreda och åtgärda kränkande behandling samt skolors handlingsprogram mot kränkande behandling. De allmänna råden är rekommendationer till stöd för hur skolans lagar, förordningar och föreskrifter kan tillämpas (www.skolverket.se 2004:4-6).

1.1 Syfte

Studiens syfte är att undersöka ungdomars upplevelser och behov av preventivt socialt arbete i skolan.

1.2 Frågeställningar

Vad har ungdomar för upplevelser och erfarenheter av preventivt socialt arbete i skolan?
Vad har ungdomar för behov av preventivt socialt arbete i skolan?

1.3 Avgränsningar

Studiens undersökning är avgränsad till en gymnasieskola i Örebro med skolelever i 1-årsklass och skolkuratorn som respondenter. Gymnasieskolan har valts utifrån ett tillfällighetsurval då tio veckors tillämpade studier har gjorts på den aktuella skolan. Vidare beskrivning av den undersökta skolan och respondenterna kommer under urval i metodavsnittet. Undersökningen avgränsas till att gälla de skolelever som är födda 1989.

1.4 Centrala begrepp

Ungdomar:

Swärd (1998) menar att ungdom är en fas i livet då man befinner sig mellan vuxen och barn. Begreppet är relationellt och beroende av i vilka situationer det används. Dagens ungdomar kan vara vuxna i vissa avseenden och i andra tvingas de kvarvara i ett ungdomstillstånd (Swärd, 1998:59). Ungdomar i denna studie är skolelever på den undersökta gymnasieskolan som är födda 1989.

Socialt arbete:

Det finns många definitioner av socialt arbete. De definitionsförsök som gjorts ligger på en mängd olika nivåer, mer eller mindre allmänna eller specifika. Bergmark (1998) menar att det i huvudsak handlar om tre olika former:

- generella definitioner som är beskrivningar som skall kunna tillämpas på alla olika nivåer och i alla sammanhang.

- definitioner av socialt arbete i praktiken handlar om sådant som arbetsfältet, metoder, målsättning, och särdrag inom professionen.

- definitioner av socialt arbete som akademiskt ämne berör universitetsdisciplinen eller forskningsfältet som ansvarar för att framställa och förmedla kunskap av en viss natur.

(Bergmark, 1998:132)

Vi kommer att använda oss av en generell definition som vi anser berör det praktiska preventiva sociala arbetet i skolan. Bergmark (1998) menar att det sociala arbetets uppgifter är att assistera individer, familjer och grupper i förhållande till den mängd sociala och ekonomiska krafter som påverkar dem, samt att förbättra sociala förhållanden, individers liv och att öka välfärden (Bergmark, 1998:136).

Sammanfattningsvis kan man säga att socialt arbete innebär yrkesprofessioner som hjälper människor med olika slags problematik på olika nivåer både direkt och indirekt. Att använda begreppet socialt arbete var naturligt för oss då vi intresserat oss för ungdomars välbefinnande och vem som arbetar med ungdomars psykosociala hälsa samt de förebyggande åtgärder som

ligger inom skolans ansvarsområde. Yrkesroller som kurator och psykolog är inte ett måste för skolan utan en rekommendation från skolverket (www.skolverket.se 2004:2).

Enligt vår förförståelse är någon av dessa professioner vanligt förekommande inom skolan. Anledningen till att vi inte valde att använda kuratorsrollen i skolan var att andra professioner som socialpedagoger och specialpedagoger också bedriver socialt arbete i skolan. Intresset ligger inte i yrkesrollen i sig utan i det sociala arbetet. I studien har vi valt att benämna socialt arbete i skolan som preventivt arbete med ungdomar såsom mobbning, alkohol, sex och samlevnad, narkotika, tobak och samtalskontakt med vuxna. Dessa begrepp har valts utifrån vår förståelse av vad som är grundbegrepp i preventivt socialt arbete i skolan. Det kan även handla om annat arbete och andra frågor som respondenterna i studien givits möjlighet att ge förslag på.

1.5 Bakgrund

Under mitten av 1800-talet anställdes skolläkare av några läroverk, vilket var starten för skolhälsovårdens utveckling. Innan skolhälsovården etablerades hade lärarna ett stort socialt och medicinskt ansvar för barnen. Först på 1940-talet började staten engagera sig i skolhälsovården då en skolöverläkare anställdes av Skolöverstyrelsen, vidare fick kommunerna det ekonomiska ansvaret och 1997 övertog Socialstyrelsen tillsynsansvaret för skolhälsovården. Dagens skolhälsovård innefattar begreppet elevvård som användes för första gången 1957 i betänkandet Grundskolan SOU 1961:30. Under 1960-talet skrevs tre läroplaner (Lgr 1962, Lgr 1969 och Lgy 1970) med elevvård som ett centralt begrepp (Regeringens proposition, 2001/02:14). I 1969 år läroplan infördes elevvårdskonferensen som begrepp och beskrevs bl.a. enligt följande:

”Allmänt innebär elevvård att skolan skall söka hjälpa varje elev att lära känna sig själv, att på egen hand bilda sig en uppfattning om de uppgifter, som skola och samhälle ställer, att komma till rätta med personliga problem och att så långt som möjligt utveckla sina olika egenskaper” (Regeringens proposition, 2001/02:14).

Åren efter första världskriget fick den frivilliga barnrättsrörelsen sitt genombrott och den slog först rot i Sverige och Storbritannien. Idén bakom barnets rättigheter framhåller rätten att få grundläggande behov tillgodosedda, att få skydd mot diskriminering och utnyttjande, att få uttrycka sin mening och bli respekterad. Dessa krav har samhället en skyldighet att svara på (Hammarberg, 2003:8).

2. Metod

2.1 Forskningsansats

Vi har valt en kvalitativ ansats eftersom vi är intresserade av att ta del av ungdomars subjektiva upplevelser och behov av socialt arbete i skolan.

Enligt Larsson (2005) försöker man minska insamlade data till beskrivbara statistiska enheter i den kvantitativa forskningsmetoden. Väljer man kvalitativ forskningsmetod är målet att nå kunskap om och öka förståelsen för individens kognitiva och emotionella upplevelsevärld mot bakgrund av dennes egna ord, beskrivningar, tankar, känslor, minnen, kunskaper, bedömningar och tolkningar (Larsson, 2005:92).

2.2 Litteratursökning och källkritik

I sökning efter forskning inom socialt arbete i skolan och forskning om metodik var sökorden i databasen elin@orebro.se följande: *school + social work* och *children + participation*. I Örebro universitets bibliotekskatalog var sökorden följande: *skolkurator, socialt arbete + skola, forskningsmetodik + socialt arbete, enkät* och *ungdomsperspektiv*. Aktuell studielitteratur som ingick i fördjupningskursen, Socialt arbete c - inriktning barn och familj, har också varit användbar för studien.

Ett steg i urvalsprocessen är enligt Thyer (2001) att välja ut vilken litteratur som är relevant för studien. Litteraturen bör ge användbar information som går i linje med studiens syfte (Thyer, 2001:406). Olika aspekter gällande hur litteratur bör väljas och granskas beskrivs av Backman (1998) som också betonar vikten av litteraturens giltighet (Backman, 1998:71). Argumentationerna ovan har tagits i åtanke när relevant litteratur valdes för denna studie.

2.3 Förförståelse

Undersökningen kan ha färgats av förförståelsen vi hade om att ungdomars talan inte lyfts fram och belyses i olika sammanhang. Förförståelsen kan grundas i vår ålder, våra egna erfarenheter av vuxnas beteende och respons på våra åsikter. Förförståelsen grundas också i våra fältbaserade erfarenheter. Vi har dock försökt att i största mån ha vår förförståelse i åtanke under studiens uppbyggnad för att inte färga resultat och analys.

2.4 Teoretiskt urval

Tolkningsramen utgörs av fyra delar som används för att analysera och diskutera empirin.

Barnkonventionen beskrivs på ett allmänt sätt i tolkningsramen och några av konventionens artiklar har valts utifrån de begrepp som beskriver preventivt socialt arbete i skolan. Motivering av val beskrivs under varje artikel i tolkningsramen.

Ungdomsperspektivet har valts utifrån uppsatsens syfte som är att undersöka ungdomars subjektiva upplevelser och behov då det är viktigt att ha ungdomsperspektivet i åtanke vid tolkningen av ungdomsrespondenternas empiri. Ungdomsperspektivet är även användbar som analysverktyg på resultatet. Vidare beskrivning kommer under tolkningsramen där tre olika ståndpunkter gällande ungdomsperspektivet presenteras. I vår tolkning av empirin från ungdomsrespondenterna har vi försökt att utgå från den tredje ståndpunkten i ungdomsperspektivet som innebär att man som vuxen försöker se världen genom ungdomars ögon och då kunna inta ett ungdomsperspektiv (Svärd, 1998:72).

Policydokumenten (Bilaga 3) på den undersökta gymnasieskolan har använts i analys och diskussion med målet att kunna triangulera resultatet. Triangulering innebär att använda sig av flera olika metoder för datainsamling för att triangelmäta ämnet (Denscombe, 2000:251).

Harts steg – stegen av delaktighet Efter bearbetning av empirin diskuterades ungdomars delaktighet i skolans utformning och planering av preventivt socialt arbete. Genom Mats Trondmans (2003) bok ”Kloka möten” intresserade vi oss av arbetsmetoden delaktighet som där användes för att öka ungdomars möjligheter till delaktighet och ansvarstagande (Trondman, 2003:9). Hart har utvecklat en stegmodell för att beskriva olika

aspekter av barns delaktighet och icke-delaktighet. Denna modell uttrycker ett bra verktyg som kan användas i alla verksamheter med barn (Hart, 1992:3-5)

2.5 Urval och beskrivning av respondenter

Förberedelserna inför enkätundersökningen innebar att hitta en lämplig gymnasieskola där genomförandet kunde ske. Undersökningens urval har genomförts på ett tidsbesparande sätt, ett s.k. tillfällighetsurval. Detta innebär att forskaren väljer första bästa som finns tillhands, i detta fall en tidigare fältstudieplats. Tillfällighetsurval är vanligt förekommande vilket kan bero på att de flesta forskare har begränsade resurser och tidspress (Denscombe, 2000:24).

”Vår tid och tillgång till fältarbete är nästan alltid begränsad. Om vi har möjlighet så bör vi välja fall som är lättåtkomliga och öppna för vår undersökning” (Denscombe, 2000:24).

Kontakt togs med handledaren från fältstudierna på gymnasieskolan i Örebro som gärna hjälpte till. Handledaren som idag är skolans skolkurator gav information till lärare, elever och rektor om undersökningen och välkomnade oss att först genomföra en testenkät och senare även den aktuella enkäten (Bilaga 1). Innan val av årskurs gjordes hade vi en förförståelse genom tidigare fältstudier att varje 1-årsklass fick en introduktion i preventivt socialt arbete genom olika informationer från skolkuratoren osv. 1-årsklasserna valdes för att de nyligen påbörjat sina studier på den undersökta skolan och då fått möjlighet att uppleva skolans introduktion av preventivt socialt arbete. En annan aspekt som tas i beaktande i valet av ålder på respondenterna är nutida forskning som visar på att elevers drogdebut oftast sker i 14-16 årsåldern (Persson & Svensson, 2005:126-129) Vi har då valt ungdomar födda 1989 för att de åldersmässigt är i en riskfas och kan ge information som kan ge svar på våra centrala frågor.

Vi valde att göra en testenkät för att se om frågorna i enkäten gav de svar som önskades. En av 1-årsklasserna på skolan deltog i testenkäten. Efter genomförandet gick vi igenom några av frågorna tillsammans med eleverna och genom att öka ungdomarnas delaktighet framkom viktig information om hur frågorna och dess utformning kunde förbättras inför genomförandet med alla 1-årsklasserna som är tre klasser. Den klass som deltog i testenkäten kan vara mindre intresserade av att delta ännu en gång och för att minska risken för att det ska ske har undersökningen med alla klasserna genomförts först efter en månads tid efter testenkäten.

Inför genomförandet av undersökningen med alla klasserna informerades eleverna ännu en gång av skolkuratoren. Eleverna fick information om frivillighet och anonymitet under båda enkäternas genomförande och hade tillgång till oss för att eventuella frågor skulle kunna besvaras. Undersökningen genomfördes vid ett tillfälle med tre 1-årsklasser på den undersökta gymnasieskolan. Då undersökningen ägde rum vid endast ett tillfälle blev antalet frånvarande 20 respondenter. Undersökningsgruppen som deltog var 60 respondenter. Av dessa 60 föll 21 bort genom tidigare avgränsning som var att endast inkludera de ungdomar som är födda 1989. Det slutgiltiga antalet respondenter blev 39 ungdomar som deltog i enkätundersökningen. Vidare har vi valt att göra en telefonintervju med skolkuratoren på den aktuella skolan för att få information om hur hennes subjektiva tolkning av ungdomarnas behov av preventivt socialt arbete i skolan ser ut. Skolkuratoren fick en intervjuguide med frågor (Bilaga 2) innan intervjun genomfördes för att svaren skulle bli mer genomtänkta och innehållsrika.

2.6 Enkätundersökning med öppna frågor och gruppenkäter som metod

Enkäter har använts som undersökningsinstrument för att få fram empiri.

Fördelar med en enkätundersökning är att:

- man kan nå ett större urval än vid en intervjuundersökning
- respondenten får besvara frågorna i lugn och ro
- formuleringen på frågorna är standardiserade, vilket enligt Trost (2001:55) innebär att frågorna och situationen är den samma för alla respondenter
- intervjuareffekten elimineras dvs. risken att undersökningsledaren kan påverka respondenten omedvetet omöjliggörs

Nackdelar är att:

- det finns en risk att bortfallet blir större än vid en intervjuundersökning
- man mister möjligheten att ställa frågor av mer komplicerad art och ställa följdfrågor som kan ge undersökningen mer djup
- personer med läs- och skrivsvårigheter kan ha svårare att besvara enkäten

(Ejlertsson, 1996:11)

I en enkätundersökning kan frågorna i princip vara av två slag: frågor med mer eller mindre färdiga svarsalternativ samt öppna frågor utan något svarsalternativ alls (Andersson, 1994:26).

Att använda öppna frågor har sin fördel i att undersökningsledaren inte kan styra eller begränsa respondenten till givna svar. Respondenten får även utrymme och tid att ge ett utförligt och mångsidigt svar (Andersson, 1994:73). Trost (2001) är kritisk till användandet av öppna frågor i enkätundersökningar av i huvudsak två anledningar: för det första har öppna frågor en teknisk nackdel då det är svårare att handskas med ett av en annan person skrivet material och svaren har ofta flera dimensioner som han menar är bra men besvärligt. För det andra har respondenternas synsätt och beteende inverkan på svaren då vissa individer kan vara osäkra inför frågornas innebörd, andra kan vara ovana vid att skriftligen svara på frågor och detta resulterar ofta i att bortfallet blir mycket stort (Trost, 2001:72).

Studiens undersökning har utförts med öppna frågor för att få så nyanserade och utförliga svar som möjligt. Den kritik som förs angående öppna frågor kan neutraliseras genom att använda gruppenkäter som form för enkätundersökningen. Gruppenkäter innebär att en grupp respondenter är samlade på en och samma plats vid genomförandet. Fördelen med gruppenkäter är att undersökningsledarna har kontroll över situationen genom att varje respondent besvarar enkäten individuellt men samtidigt tillsammans med de andra respondenterna. Det är viktigt att undersökningsledarna är tillgängliga för att kunna besvara eventuella frågor från respondenterna, vilket även minskar risken för att respondenterna börjar kommunicera med varandra (Ejlertsson, 1996:9). Kommunikation mellan respondenterna under genomförandet är oftast ett problem som är begränsat till att gälla barn och ungdomar vilket är en aspekt att ta hänsyn till i vår undersökning men som även i detta fall minskar i och med vår närvaro (Andersson, 1994:26). Trosts (2001:72) kritik om att bortfallet tenderar bli mycket stort i enkäter med öppna frågor bestrids av Ejlertsson (1996) som menar att svarsfrekvensen genom gruppenkäter normalt blir förhållandevis högre än i andra former av enkätundersökningar (Ejlertsson, 1996:9). Med hjälp av gruppenkäter och dess upplägg har kritiken gällande öppna frågor minskats. Kombinationen öppna frågor och gruppenkäter resulterar i vad vi anser som ett bra kvalitativt verktyg som kan användas för att få fram

resultat som kan besvara studiens frågeställningar. Gruppenkäterna genomfördes med 1-årsklasserna i deras klassrum som finns i den undersökta gymnasieskolans lokaler.

2.7 Enkätfrågorna

Redovisning av syftet med varje enskild enkätfråga.

Fråga 1 syftar till att ge beskrivning på respondentens *ålder* för att kunna begränsa materialet till att gälla ungdomar födda 1989.

Fråga 2 syftar till att ge beskrivning på respondentens *kön*, det finns inga avsikter för att tolka materialet utifrån genusperspektiv men möjligheten utesluts inte.

Frågorna 3, 4, 6, 7, 9, 10, 12, 13, 15 och 16 syftar till att ge en bild av respondentens upplevelser av *hur* socialt arbete bedrivs i skolan.

Frågorna 5, 8, 11, 14, 17, 18 och 21 syftar till att ge en bild av hur respondenten skulle vilja att socialt arbete ska bedrivas i skolan. Frågorna visar således *behovet* av socialt arbete i skolan.

Fråga 22 syftar till att ge respondenten möjlighet att bidra med övriga reflektioner.

Enkäten i sin helhet presenteras i bilaga 1.

2.8 Validitet & reliabilitet

Denscombe (2000) skriver att validitet handlar om huruvida data reflekterar sanningen, verkligheten och täcker de viktiga frågorna och om metoderna för att samla in data anses exakta, riktiga och träffsäkra (Denscombe, 2000:283). Frågan blir därför: mäter vi det vi avser att mäta och får vi exakta resultat?

Det finns en rad olika sätt att kontrollera validiteten i kvalitativ forskning, Denscombe (2000) sammanfattar det på följande sätt:

- det är viktigt att avstå från alltför stora förenklingar och att göra slutsatserna rättvisa åt komplexiteten i det undersökta fallet, samtidigt som de ger uttryck åt en inre logik.
  - att forskarens jag påverkar forskningen på ett sätt som gör att rapporteringen inte snedvrids eller blir ensidig. Detta är en nödvändig balans gång vid denna typ av forskning.
  - det är viktigt att undersökningsenheten valts ut på tydligt redovisade grunder gällande forskningssyftet.
  - forskaren måste tydliggöra att denne har granskat rivaliserande teorier och undersökt om det finns dolda problem i den föreslagna förklaringen och att denne inte fallit för första bästa förklaring.
  - forskaren måste "triangulera" resultatet med andra källor som ett sätt att säkerställa validiteten. Det vill säga använda sig av flera olika metoder för datainsamling för att triangelmäta ämnet.
  - att delge respondenterna resultatet och att de får möjlighet att ge sina synpunkter på den föreslagna förklaringen ökar validiteten. Detta är viktigt då respondenterna identifierar sig med forskningsredogörelsen och att respondenterna upplever att redogörelsen överrensstämmer med deras känslor och hållning.
  - överrensstämmer resultatet och slutsatserna med existerande kunskaper inom området, och går resultatet att överföra till andra likvärdiga situationer och i så fall i vilken utsträckning?
- (Denscombe, 2000:251)

Denscombe (2000) menar att reliabiliteten eller tillförlitligheten mäter huruvida forskningsinstrumentet är neutralt till sin verkan och om det skulle ge samma resultat vid andra tillfällen. Frågan man ställer sig är om någon annan skulle göra samma studie kommer denne då fram till samma resultat och drar denne samma slutsatser?

Då forskarens jag är en integrerad del i forskningsinstrumentet vid kvalitativa studier blir denna fråga svår att besvara på ett absolut sätt. Han betonar vikten av att föra ett detaljerat protokoll över forskningsbesluten och menar att man bör göra en tydlig redogörelse över forskningens mål och grundläggande premisser, dvs. syfte och teori. Att vara tydlig med beskrivningen av hur forskningen genomfördes samt att redogöra för resonemanget bakom de olika beslut som fattas under resans gång är viktigt (Denscombe, 2000:250).

Studiens validitet och reliabilitet:

Det är viktigt med objektivitet, att inte färga studien med sin förförståelse. Detta är svårt då det gäller att tolka någon annans upplevelser, men genom att vara medveten om riskerna för feltolkning kan eventuella problem elimineras. Genom att aktivt läsa tidigare forskning har vi haft möjlighet att få en inblick i hur kunskapsläget förhåller sig till området idag. Varje fråga som ställts till respondenterna är nära knutet till uppsatsens syfte och frågeställningar. I metodavsnittet beskrivs utformningen av frågorna och undersökningens genomförande tydliggörs genomgående i uppsatsen. Genom att ha en metodmedvetenhet och vara tydliga med att beskriva alla beslut vi tagit samt att alltid ha uppsatsens syfte och frågeställningar i åtanke ökar validiteten och reliabiliteten. Undersökningen är småskalig och kan inte generaliseras. Uttalanden kan endast göras om den grupp gymnasister och den skolkurator som deltagit i undersökningen. Däremot kan validiteten försöka säkerställas genom att triangulera empirin med andra källor, i detta fall intervju med skolkurator och de policydokument gymnasieskolan har som är aktuella för studien. Trianguleringen framförs och diskuteras i slutdiskussionen.

2.9 Etiska överväganden

De forskningsetiska principerna har till syfte att ge normer för förhållandet mellan forskare och respondent för att en god avvägning kan ske mellan forskningskravet och individskyddskravet vid en konflikt. Principerna är avsedda att vägleda den enskilde forskaren vid planeringen av projekt. Ett annat syfte är att ge underlag för forskarens egna reflektioner och insikter i sitt ansvarstagande.

I forskningsprinciperna finns fyra allmänna huvudkrav: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (www.vs.se 2005:80-82).

Enligt Ejlertsson (1996) bör de fyra allmänna etiska kraven beaktas särskilt vid enkätundersökningar.

Informationskravet – Respondenterna ska informeras ordentligt om enkätundersökningen, dess syfte och att det är frivilligt att delta (Ejlertsson, 1996:29-30). Vid denna studies undersökning gavs information muntligt till ungdomsrespondenterna i samband med utdelning av enkät varpå eventuella frågor kunde besvaras. Information gavs även till skolkuratoren innan telefonintervjun.

Samtyckeskravet – Respondenterna har rätt att själva bestämma om de vill delta och därför ska samtycke inhämtas. Vid gruppenkäter är det viktigt att informanterna inte får påtryckningar om att delta (Ejlertsson, 1996:29-30). Vid denna studies undersökning gavs

också upplysningar om att ungdomsrespondenterna när som helst kunde avbryta och lämna klassrummet. Skolkuratoren gav sitt samtycke om att delta i en telefonintervju och gav oss ett godkännande inför användandet av policydokument och sina svar på intervjufrågorna.

Konfidentialitetskravet – respondenterna ska ges största möjliga konfidentialitet dvs. att deras anonymitet i största mån bevaras (Ejlertsson, 1996:29-30). Ungdomsrespondenterna har givits anonymitet i fråga om personuppgifter och enkätsvar, dock nämns respondenterna som 1-årselever på en gymnasieskola i Örebro vilket inte kan ses som full anonymitet. Skolkuratoren blir i sig ännu mindre anonym då det kanske inte arbetar så många skolkuratorer på gymnasieskolorna i Örebro. Skolkuratoren är medveten om att anonymiteten är så pass oskyddad.

Nyttjandekravet – det material som inhämtas från enkätundersökningen får endast användas i det aktuella forskningssyftet och inte i något annat sammanhang. Empiri som inhämtats till denna studie har ej använts i något annat sammanhang (Ejlertsson, 1996:29-30).

3. Tidigare forskning

Lagerberg och Sundelin (2000) skriver om skolan som primärprevention gällande socialt arbete med barn. Relativt oberoende av status på skolan och barnens förutsättningar från början visar forskningsresultat på skolans möjligheter att skapa bättre utsikter för barn. Skolmiljön är den verkande faktorn i utbredd mening. Forskningen undersökte var skolans genomsnittsnivå gällande elevprestationer och beteende låg, inte hur variationen mellan eleverna såg ut (Lagerberg och Sundelin, 2000:262).

I sina slutsatser konstaterar Lagerberg och Sundelin (2000) att förebyggande verksamhet på gruppnivå är ett område där forskningsresultaten väl försvarar sin plats i det sociala arbetet. Skolan utgör en arena som borde utnyttjas mer systematiskt då den erbjuder möjligheter att fortlöpande och ihållande forma barns sociala anpassning, beteende, kunskaper och framtidsutsikter. Skolan har också den största möjligheten att integrera flyktingar och invandrare genom att erbjuda tillgång till språket (Lagerberg och Sundelin, 2000:330).

Följande forskning visar kunskapsläget gällande preventivt socialt arbete med barn och ungdomar.

Persson & Svensson (2005) påvisar att begreppet ”förebygga” i huvudsak används i samband med att förebygga kränkande behandling. Kränkande behandling kan vara mobbning, diskriminering, sexuella trakasserier, våld och andra uttryck för bristande respekt för människors lika värde. I läroplanerna minskas utrymmet allt mer där alkohol, narkotika och tobak (ANT) diskuteras. I varken läroplanen eller i skolans praktiska verksamhet finns en väldefinierad plats för undervisningen om droger. ANT-undervisningens omfattning och inriktning i skolans styrdokument regleras inte på något sätt. De texter som omfattar ANT har blivit allt mer övergripande för varje ny läroplan. Den senaste läroplanen nämner ANT-undervisning som ett av många områden styrt av rektorer. Målsättningarna som anges handlar om kunskapsförmedling av ANT vilket i sig kan leda till att intresset för alkohol och droger ökar (Persson & Svensson, 2005:46-47). Drogförebyggande arbete riktas mot individer med utförs på gruppnivå vilket är paradoxalt på många sätt. Målet med drogförebyggande arbete är att ”gå till roten med det onda istället för att lappa och laga”. I skolorna utförs arbetet på gruppnivå och riktas mot en grupp där flertalet inte kommer prova droger då det är betydligt fler elever som låter bli att pröva droger än vad det är som faktiskt prövar. Det är också oklart vad drogpreventionen avser, ibland avser den narkotika, ibland tobak och ibland alkohol men

även alla tre. Gemensamt för preventionen är att den alltid riktas mot ett oönskat beteende för att öka välbefinnande hos individer som i sin tur blir gynnsamt för samhället. Symboler för självständighet, njutning, spänning och vuxenhet eftersträvas hela tiden av ungdomar. Dessa karakteristiska uppfylls av droger i ungdomsvärlden där information om droger är lättillgänglig. Därför måste den preventiva informationen ställas mot informationen i ungdomsvärlden och värderas i relation till ungdomarnas behov. Gynnsamma förutsättningar för att sociala problem såsom droganvändning inte ska utvecklas kräver goda relationer till omvärlden, välfungerande interaktioner med vuxna och välutvecklande sociala färdigheter. Skolan har en central roll gällande prevention trots att det är det sociala välbefinnandet som är centralt. En kluvenhet finns gällande skolans preventiva roll då skolan ska vara en trygg plats med möjlighet till en välfungerande skolgång (Persson & Svensson, 2005:53-54). CAN:s drogvaneundersökningar konstaterar elevers svaga inflytande i skolan samt att elever till stor del önskar mer undervisning om droger. Vid samtal med elever uttrycks att undervisning är för risk- och faktaorienterad. Externa aktörer som exempelvis gästföreläsare sågs som ett positivt sätt att ge information. Det drogförebyggande arbetet i skolan stämmer väl överens med elevers helhetssyn på skolan, elever vill ha mer inflytande, att den information som ges ska beröra eleverna i högre grad samt att läraren eller den undervisande i ämnet har stor betydelse. Resultat från undersökningar visar att elevers drogdebut oftast sker i 14-16 årsåldern (Persson & Svensson, 2005:126-129).

Sociologen Mats Trondman (2003) beskriver i boken "Kloka möten" om en verksamhet som Trondman kallar "Café Klokheten" där vuxna arbetar med ungdomar i riskzon och deras arbetsmetod är delaktighet. Boken riktar sig till alla yrkeskategorier som arbetar med barn och ungdomar (Trondman, 2003:9).

"Kloka möten" berör tre huvudfrågor:

- Vad är klokhet?
- Hur kan vuxna som arbetar med ungdomar i riskzon vara kloka i sitt sätt att formulera en verksamhets huvudtankar?
- Hur är vuxna, sedda ur de bemötta ungdomarnas erfarenheter och förståelseformer, kloka i praktiken på ett sådant sätt att de senare känner sig tillhöriga, har inflytande och själva blir klokare?

(Trondman, 2003:17)

Delaktighet som arbetsmetod är enligt personalen på "Café Klokheten" *att ge ungdomarna ökade möjligheter till delaktighet och inflytande i sin egen centrumsituation*. Personalen understryker vuxnas roll och betydelse i allt arbete med barn och ungdomar. För att metoden ska fungera krävs hög vuxennärvaro, en närvarande vuxen bekräftar ungdomar. Det krävs också att vuxna skapar goda relationer till ungdomarna för att kunna uppnå en plats där ungdomarna tillåts vara i centrum. Om dessa krav uppnås skapas förutsättning för ungdomars delaktighet (Trondman, 2003:84).

Följande forskning visar på det sociala arbetets profession i skolan.

Yvonne D-Wester har skrivit boken "Socionomen i skolan" vilken beskriver det sociala arbetets profession i skolan som yrkesmässigt benämns som skolkurator. D-Wester menar att socialt arbete utgår från att människan är ett subjekt med behovet att ta sitt eget liv i egna händer (D-Wester, 2005:16). Skolkuratoren har ett brett uppdrag vilket innebär att arbetet utförs på individ- grupp- och organisationsnivå med direkt elevarbete och indirekt förebyggande arbete (D-Wester, 2005:9). Det är viktigt att vara känd för all skolpersonal,

arbetslagen, elever och föräldrar. Samarbetspartners i samhället såsom socialtjänst, barn och ungdomspsykiatri, polis, fältassistenter m.fl. är viktiga att skapa en relation till (D-Wester, 2005:10). Skolkuratorstjänsten innebär ett självständigt arbete utan kollegor av samma profession, skolan är pedagogernas arena där förhållningssätt, synsätt och arbetssätt till stor del skiljer sig från socionomens (D-Wester, 2005:11). Skolkuratoren ska ha elevfokus och se till hela sammanhanget kring eleven. Elevens, föräldrarnas och skolans perspektiv är betydande för underlag och förståelse av varje enskild elevs situation (D-Wester, 2005:13). Skolan har ansvar för att elever får pedagogiskt, socialt och känslomässigt stöd. Elever som far illa eller uppvisar tecken på ohälsa ska uppmärksammas. Skolan ska erbjuda en god arbetsmiljö, förebygga mobbning, kränkande behandling och trakasserier samt skapa en god miljö för hälsa, lärande och utveckling (D-Wester, 2005:21).

Elever vänder sig till skolkuratoren av olika anledningar, några av de bakomliggande orsakerna kan vara:

Hälsa – eget missbruk, depression, ätstörning m.fl.

Inläring – koncentrationssvårigheter, prestationskrav, låga studieresultat m.fl.

Relation (inom skolan) – kamratsvårigheter, konflikt med skolpersonal, mobbad/mobbar m.fl.

Social situation (utanför skolan) – misshandel, separation, sexuellt övergrepp, dödsfall m.fl.
(D-Wester, 2005:29)

Skolan ska lära barn att läsa, skriva och räkna men är också den plats där barn spenderar en stor del av sin vakna tid. Dagens skola är en uppväxtplats för fostran och personlighetsutveckling, barnets sociala arena (D-Wester, 2005:35).

Yvonne D-Wester (2005) avslutar boken med några centrala begrepp som sammanfattar det sociala arbetet i skolan. Dessa är:

- helhetssyn och sammanhang
- kommunikation, bemötande och relationer
- samverkan
- samordning och överblick (D-Wester, 2005:109)

Följande internationell forskning ger en bild av kunskapsläget gällande socialt arbete i skolan utifrån olika aspekter.

Joanne N. Corbin (2005) har skrivit en forskningsartikel om hur ”Comprehensive School Reform” (CSR) har ökat möjligheterna för det sociala arbetets praktik i USA:s skolor. Sedan CSR blev lagstiftat har skolans socialarbetare fått möjligheter till ökad involvering i ledarskap och skapandet av policys, särskilt genom tre huvudteams som utvecklats utifrån lagstiftningen. Dessa tre huvudteam är: situationsbaserade och beslutstagande team, barnstuderande team och föräldra-lärare team (Corbin, 2005:239).

Corbin (2005) skriver att skolans socialarbetare inte ser var deras kunskaper och praktiska färdigheter behövs gällande CSR. Vidare argumenterar Corbin att CSR har skapat en följetång av möjligheter för skolans socialarbetare att använda den kunskap och praktiska färdighet de innehar gällande de tre teamen. Varje team är lika effektivt men den viktiga ståndpunkten är att skolans socialarbetare genom teamen får möjlighet att förstärka och utöka skolvärldens lärande funktion. I Corbins (2005) slutsatser betonas vikten av att skolans socialarbetare etablerar och håller fast vid en mera systemisk förståelse om kontakten bland skolnivåpolicys, praktiker, interpersonella relationer, klassinstruktioner och studentprestering i deras skolor. Skolans socialarbetare innehar den bästa positionen för att kunna presentera en klar förståelse om behovet att integrera faktorer som möjliggör studenternas inläring (Corbin, 2005:244-246).

I en forskningsartikel publicerad i National Association of Social Workers skriver Lynn, McKernan McKay och Atkins (2003) om elevers mentala hälsa utifrån socialt arbete i skolan i samarbete med lärare. Artikeln sammanfattar forskning som är relaterad till elevhälsosamarbete mellan skolans socialarbetare och lärare gällande det praktiska skolarbetet, strategier i klassrummen och individriktat lärarstöd (Lynn, McKernan McKay & Atkins, 2003:197). Samarbete med lärare och annan skolpersonal är nödvändigt i utformandet av skolans elevhälsovård. Skolans socialarbetare har en viktig roll i denna process, oavsett när det gäller att tillhandahålla elevhälsokonsultation till lärare i olika frågor eller i tillhandahållandet av enskilt arbete med barn och familjer genom hembesök. Elever och lärare är influerade av den större skolan och samhällsmiljön. Systemiska eller individuella faktorer kan förstärka eller sabotera samarbeten mellan skolans socialarbetare och lärare. Strategier för att öka samarbete inkluderar etablerande av en positiv atmosfär där alla förstår att alla har ett gemensamt intresse för att arbeta tillsammans för att kunna ge den elevhälsovård och kunskap som elever behöver. Lärare, föräldrar och elever har genom erfarenheter skapat en förståelse för skolans och samhällets klimat vilket förlänger skolans socialarbeters uppskattning av obestämbara och självklara systemfrågor. Ett framgångsrikt samarbete mellan skolans socialarbetare och lärare är en central del för förändring. Lärare innehar en central roll i åstadkommandet av större skol- och kontextuella effekter men är ännu en underutnyttjad resurs gällande elevhälsovården. Samarbete mellan skolans socialarbetare och lärare kan främja och expandera förebyggande arbete, identifikation och behandling av elevers känslomässiga och beteendemässiga svårigheter i skolan (Lynn, McKernan McKay & Atkins, 2003:205-206).

4.Tolkningsram

4.1 Skolpolicydokument med anknytning till studien

Den undersökta gymnasieskolan har två policydokument (Bilaga 3) som är relevanta för studien: Handlingsplan för trygg miljö och Handlingsplan mot droger.

Handlingsplan för trygg miljö på skolan

Målsättningen är att ingen på skolan ska utsättas för mobbning eller kränkande behandling som diskriminering, sexuella trakasserier, rasism, främlingsfientlighet eller homofobi.

Det som skiljer mobbning från andra former av kränkning är att det sker vid flera tillfällen och att det är obalans i maktförhållanden mellan parterna. Om mobbning eller annan form av kränkande beteende påträffas skall följande åtgärder vidtas:

- Samtalskontakt ska upprättas med båda parter och samtalen ska ske enskilt
  - En konfrontation mellan parterna eller gruppdiskussion ska ske om det anses lämpligt
  - Kontakt med vårdnadshavare ska upprättas
  - Vid behov ska olika former av stödinsatser erbjudas
  - Skolan ska göra en anmälan till polis om kränkning ej upphör efter upprepande samtal
- (Bilaga 3)

Handlingsplan mot droger på skolan

Skolan är en arbetsplats med samma skyldigheter som andra arbetsplatser, därför accepteras inte någon användning av alkohol, narkotika eller anabolsteroider. Skolan vill erbjuda bästa möjliga utbildning och erbjuda en trygg arbetsmiljö. Skolan har en tydlig policy med syfte att förebygga, upptäcka och ingripa mot narkotika. Policyn bygger på en sammankoppling av

tydliga regler, konsekvenser samt omtanke och stöd. Målet är att det ska vara lätt att få hjälp att sluta och svårt att använda droger.

Arbetet kring temat alkohol och narkotika ska ske kontinuerligt. Föräldrarna informeras också om skolans policydokument där de kan ta ställning till om de är för eller emot skolans policy.

Om skolan upptäcker att en elev är påverkad av droger görs följande:

- kallar elev till samtal
- vårdnadshavare kontaktas
- skolan anmäler till socialtjänsten
- kontrakt med elev och socialtjänsten upprättas
- om eleven ej slutar missbruka så stängs eleven av från programmet.
- all personal (kurator, specialpedagog, lärare, mentorer, rektorn) arbetar tillsammans och hjälps åt i arbetslaget mot droger. (Bilaga 3)

4.2 FN:s konvention om barnets rättigheter

FN:s generalförsamling antog Barnkonventionen den 20 november 1989 som trädde i kraft den 2 september 1990. Till Barnkonventionen är 190 stater anslutna. Två stater har avstått från att ansluta sig, USA och Somalia (SOU 1997:116 s. 52). Barnens rättigheter har tidigare haft deklARATIONER som inte varit juridiskt bindande vilket skiljer sig från en konvention (SOU 1997:116 s. 53). Barnkonventionen är ett juridiskt bindande, internationellt fördrag och samtidigt en politisk framsynt målsättning för hur ett barnfrämjande samhälle skall se ut. I utarbetandet av konventionen engagerade sig Sverige aktivt och var ett av de första länderna som giltiggjorde den 1990. En av initiativtagarna till FN:s barntoppmöte i New York 1990 var Sverige (Rubenson, 1999, 10-12). Barnkonventionen gäller alla barn upp till 18 år om barnet inte tidigare blir myndigt enligt lag (Hammarberg, 2003:35).

Barnkonventionen innehåller 54 artiklar varav fyra utgör Barnkonventionens fyra grundpelare och övergripande principer:

artikel 2: icke-diskriminering

artikel 3: barnets bästa

artikel 6: rätten till liv och överlevnad

artikel 12: åsiktsfrihet och rätten att bli hörd

(Hammarberg 2003: 11-14)

Några grundläggande tankar i Barnkonventionen:

- * Barnet har rätt att få grundläggande rättigheter och behov tillgodosedda
- * Barnet har rätt att uttrycka sin mening och bli respekterad för sina åsikter
- * Barnet ska delta i frågor som rör dem
- * Barnets rätt till särskilt skydd mot övergrepp och utnyttjande
- * Alla barn är jämställda och har lika värde

(SOU 1997:116 s. 53-57)

Valda artiklar utifrån de begrepp som beskriver preventivt socialt arbete i skolan gällande denna studie:

Artikel 2 påvisar att varje barn ska respekteras och tillförsäkras de rättigheter som anges i konventionen. Detta gäller oavsett barns och vårdnadshavares etnicitet, kön, politiska ställning, socialt ursprung eller ställning i övrigt (Hammarberg, 2003:35).

Denna artikel har valts utifrån vår tolkning att barns åsikter ska tas på allvar och att barn i allmänhet har rätt att yttra sig. Dessa åsikter och yttranden ska kunna framföras utan att de ska bli utsatta för kränkningar och diskriminering. Mobbning förekommer i dagens skolor vilket gör att barn inte alltid har möjlighet att framföra sina åsikter och yttranden.

Artikel 2 påvisar även att konventionsstaterna skall vidta lämpliga åtgärder för att förhindra att barn blir kränkta eller diskriminerade på olika sätt (Hammarberg, 2003:35).

Preventivt socialt arbete i skolan utgör enligt vår tolkning en lämplig åtgärd för att förhindra att barn utsätts för kränkning eller diskriminering.

Artikel 3 påvisar att barns bästa alltid ska komma i första hand. Den påvisar också att barn ska få sådant skydd och omvårdnad som krävs för barns välfärd. Hänsyn ska tas till de rättigheter och skyldigheter som tillkommer barnets vårdnadshavare. Vidare menar artikel 3 att de institutioner tjänster och inrättningar som ansvarar för vård eller skydd av barn ska uppfylla de normer som myndigheter fastställer (Hammarberg, 2003:35).

Denna artikel har valts enligt vår tolkning att skolkuratoren besitter en roll som innefattar skyddande och omvårdande åtaganden. Vi menar även att skolan är en slags inrättning som delvis ansvarar för vård och skydd av barn. Dessa aspekter utgör för oss sakliga grunder för väljande av artikeln.

Artikel 12 menar att alla barn skall få möjlighet att fritt uttrycka sin åsikt i frågor som rör barnet. Barns åsikter skall tas tillvara på och ges betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad (Hammarberg, 2003:39).

Artikel 13 påvisar att barn skall ha rätt till yttrandefrihet. Med detta menas att barn skall ha rätt att fritt uttrycka sin åsikt med valfria uttrycksmedel. Yttranden får dock inte strida mot lagen i någon mening. Barns yttranden får inte heller skada någon annan person (Hammarberg, 2003:39).

Dessa artiklar har valts då de enligt vår tolkning uttalar både barns yttrandefrihet och barns rättigheter att uttrycka sina åsikter. Dessa aspekter tas hänsyn till genom studien då ungdomsrespondenterna fick möjlighet att fritt kunna uttrycka sin åsikt kring frågor som rör deras vardag.

Artikel 19 betonar vikten av att konventionsstaterna vidtar alla lämpliga lagstiftande, administrativa och sociala åtgärder. Den påvisar även vikten av åtgärder i utbildningssyfte för att skydda barn mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld. Detta gäller oavsett vilken persons vård barnet befinner sig i. Dessa åtgärder bör innefatta effektiva förfaranden för upprättande av sociala program som syftar till att ge barn och vårdnadshavare det stöd som behövs. Åtgärderna bör även innefatta andra former av effektiva förfaranden som preventivt och identifierande arbete som kan innefatta rapportering, remitterande, undersökande, behandlande och uppföljande av fall där barn far illa (Hammarberg, 2003:42).

Denna artikel har valts utifrån vår tolkning att det preventiva sociala arbetet i skolan är en form av lämplig åtgärd som syftar till att ge upplysning, stöd och skydd av barn. Vi anser även att skolkuratoren besitter en roll som kan ses som en form av socialt program. Skolkuratorns arbete är enligt vår tolkning ett preventivt och identifierande arbete som innefattar rapportering, remitterande, undersökande, behandlande och uppföljande av fall där barn far illa.

Artikel 28 menar att skolan ska vidta åtgärder för att uppmuntra regelbunden närvaro och minska antalet studieavbrott. Disciplinen i skolan skall upprätthållas på ett sätt som är förenligt med konventionen (Hammarberg, 2003:47).

Artikel 29 påvisar att utbildning skall utveckla barns fulla möjlighet gällande personlighet, anlag, fysiska och psykiska förmågor. Barns utveckling ska även förbereda barn för ett ansvarsfullt liv i ett fritt samhälle där fred, jämlikhet, förståelse och tolerans råder (Hammarberg, 2003:48).

Dessa artiklar har valts då de utifrån vår tolkning handlar om socialt arbete i skolan och skolkuratorns arbete som bedrivs vid stödsamtal och under det preventiva arbetet.

Artikel 33 påvisar att konventionsstaterna skall vidta sociala åtgärder i upplysningssyfte för att skydda barn från olaglig användning av narkotika och psykotropa ämnen. Utnyttjande av barn skall inte förekomma i den olagliga framställningen av och handeln med psykotropa ämnen (Hammarberg, 2003:50).

Denna artikel har valts utifrån vår tolkning att barn ska upplysas om narkotika. Vi menar att skolkuratoren och det preventiva sociala arbetet i skolan har den uppgift.

Artikel 34 menar att barn skall skyddas mot alla former av sexuella övergrepp och sexuellt utnyttjande. Lämpliga åtgärder skall vidtas för att förhindra att barn förmås eller tvingas att delta i olaglig sexuell handling. Åtgärder skall även vidtas för att förhindra att barn utnyttjas för prostitution eller pornografiska föreställningar och material (Hammarberg, 2003:50).

Denna artikel har valts utifrån vår tolkning att det preventiva sociala arbetet innefattar upplysning om sex och samlevnad. Vi tror att kunskapen som erhålls genom sex och samlevnad kan ses som en åtgärd då barn och ungdomar får information om vad som är utnyttjande och vad som är en normal sexuell handling.

4.3 Ungdomsperspektiv som tolknings- och analysverktyg

I studien görs försök till att använda ungdomsperspektivet på ett genomgående sätt. Med genomgående menas att vi i tolkningen av empirin från ungdomsrespondenterna har försökt att utgå från ett ungdomsperspektiv som beskrivs mera utförligt i det följande. Vidare har ungdomsperspektivet tillämpats även på empirin från den undersökta skolans policydokument och skolkuratorns utsagor.

Swärd (1998) presenterar olika ståndpunkter när det gäller ungdomsperspektivet. Vissa hävdar att vuxna endast kan se ungdomar och deras kultur på avstånd då vuxna inte delar ungdomars uppväxtvillkor och erfarenheter. Därför kan inte vuxna inta ett ungdomsperspektiv, men de kan utifrån vuxenlivets förutsättningar lyssna på ungdomars tankar, åsikter och försöka förstå. Genom att forskare låter unga komma till tals och redovisar ungas perspektiv blir det enklare för vuxna att förstå, men forskare kan aldrig föra ungdomars talan. Vissa organisationer som är verksamma för att förhindra ungdomsproblem bygger på antagandet att ungdomar är mer lämpade än vuxna att hjälpa ungdomar då de har samma generations-erfarenheter och därför har lättare att förstå och hjälpa sina jämnåriga kamrater (Swärd, 1998:72).

En annan ståndpunkt är att vuxna kan inta ett ungdomsperspektiv men bara till en viss del. Alla vuxna har själva varit ungdomar och har egna erfarenheter som de kan relatera till för att förstå ungdomars situation. Problemet är att ungdomstiden har förändrats radikalt sedan dagens vuxna var unga vilket gör det svårt och näst intill omöjligt för vuxna att helt förstå ungdomars situation. Det är även svårt för ungdomar att sätta sig in i vuxenlivet. En tredje ståndpunkt menar att vuxna, genom att se världen med ungdomars ögon, kan inta ett ungdomsperspektiv. Vuxna kan genom att vistas bland ungdomar, genom sin empatiska

förmåga samt genom att delta i ungdomars vardagsliv sätta sig in i ungdomars situation. Det kräver dock ett stort engagemang och deltagande från vuxnas sida (Swärd, 1998:72).

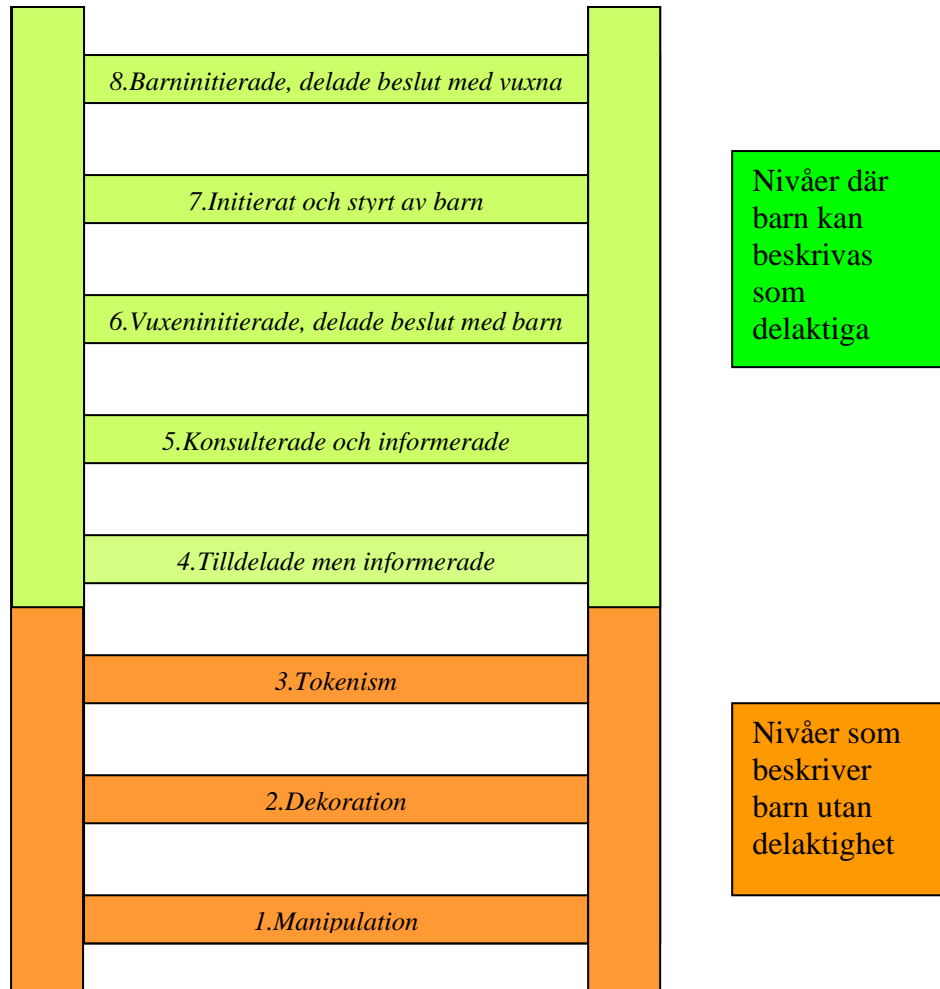
Slutligen menar Swärd (1998) att de två första perspektiven gör det lätt att hävda att vuxna vet bäst medan det tredje kämpar med att generalisera sin kunskap. Forskare intresserar sig ofta för tydliga ungdoms- eller motkulturer, där ungdomar medvetet tar ställning och profilerar sig mot vuxenvärlden och mot andra ungdomsgrupper när det gäller stilar och värderingar. Stora grupper med ungdomar som inte deltar i någon särskild ungdomskultur hamnar ofta i glömska. Motkulturerna generaliseras överdrivet till att omfatta alla ungdomar när det i själva verket endast gäller en minoritetsgrupp (Swärd, 1998:72). Vi kommer i den här studien, som tidigare nämnts, att försöka utgå ifrån den tredje ståndpunkten.

4.4 Stegen av delaktighet – ladder of participation

Efter bearbetning av empirin diskuterades ungdomars delaktighet i skolans utformning och planering av preventivt socialt arbete. För att kunna diskutera detta utifrån en teoretisk modell i studien användes Harts steg som beskrivs närmare i det följande. Denna teoretiska modell har översatts till svenska.

1979 genomfördes en internationell undersökning om barn och ungas delaktighet i olika miljöprojekt som leddes av Roger Hart. Hart fick senare i uppdrag av United Nations Children's Found (UNICEF) att följa upp undersökningen och skriva en essä om barns delaktighet. Delaktighet är en fundamental medborgerlig rättighet. Det är behövt att barn är involverade i meningsfulla projekt tillsammans med vuxna. *Children's participation: From tokenism to citizenchip* (1992) tar upp olika aspekter på barns delaktighet i samhället, både i västvärlden och i utvecklingsländerna.

Enligt Hart (1992) definieras nivån på ett lands demokrati utifrån invånarnas delaktighet i samhället, därmed även barns delaktighet. Barns möjligheter att göra sin röst hörd och delta för att påverka har uppmärksammats och barns rättigheter har fått allt större genomslagskraft. Strävar ett land efter demokrati måste barnen ges tillfälle att vara delaktiga i samhället. Hart har utvecklat en stegmodell för att beskriva olika aspekter av barns delaktighet och icke-delaktighet (Hart, 1992:3-5).

(Hart 1992:8 översättning Abrahamsson & Liljemark, 2005)

Nivåer som beskriver barn utan delaktighet:

1. Manipulation

Barn manipuleras ibland av vuxna i frågor där barnen inte förstår innebörden och/eller konsekvenserna, vilket kan bero på att vuxna ibland anser att ”ändamålen helgar medlen”. Manipulation kan även uppstå när vuxna konsulterar barn i olika sammanhang där barnen inte får veta hur deras idéer och förslag används (Hart 1992:10-11).

2. Dekoration

Vuxna använder barn för att stödja sina budskap på ett tämligen indirekt sätt. Utan att barnen vet om det används de som ”dekorationer”. Dekoration skiljer sig från manipulation då de vuxna inte låtsas att det är barnens initiativ (Hart, 1992:10-11).

3. Tokenism

Begreppet beskriver exempel där barn tydligt tilldelats en röst men har liten eller ingen möjlighet att välja gällande ämne eller utförande. Möjligheten att formulera egna uppfattningar är liten eller ingen alls. I exempelvis diskussionspaneler väljer ibland vuxna ut charmiga och välformulerade barn för att sitta med i panelen trots att de har liten eller ingen

förberedelse i ämnet. Ofta har barnen inte fått möjlighet att samråda med sina kamrater som de i vissa fall antyds representera i panelen (Hart, 1992:10-11).

För att barn först ska kunna beskrivas som delaktiga krävs följande:

- Att barnen ska förstå intentionerna av det de medverkar i
  - Att barnen ska veta vilka som beslutat om deras medverkan och varför
  - Att barnen ska ha en meningsfull (hellre än en ”dekorativ”) roll
  - Att barnen ställer upp frivilligt efter att det klargjorts vad de ska medverka i
- (Hart, 1992:11)

Nivåer där barn kan beskrivas som delaktiga:

4. Tilldelade men informerade

Barnen blir tilldelade frivilliga uppgifter av vuxna. Barnen får information om uppgiftens innebörd, vem som har beslutat om delaktighet och varför. Barnens har rätt till synpunkter som respekteras (Hart, 1992:11).

5. Konsulterade och informerade

Barnen är konsulterade och informerade av vuxna som leder och planerar. Barnen förstår vad som ska ske och deras synpunkter tas på allvar (Hart, 1992:12).

6. Vuxeninitierade, delade beslut med barn

Barnen är delaktiga i planeringen av händelser baserade på vuxnas idéer. Barns synpunkter tas på allvar och är delaktiga i beslutfattande (Hart, 1992:12).

7. Initierat och styrt av barn

Barnen kommer på idén och bestämmer hur planeringen ska se ut. Vuxna tar inget ansvar men finns tillgängliga för vägledning och stöd (Hart, 1992:14).

8. Barninitierade, delade beslut med vuxna

Barnen står för idé, initiativ och start av planering och bjuder in vuxna för samarbete och delande av ansvar (Hart, 1992:14).

5. Resultatredovisning

Studiens enkätundersökning genomfördes vid ett tillfälle med tre förstaårsklasser på den undersökta gymnasieskolan. Då undersökningen ägde rum vid endast ett tillfälle blev antalet frånvarande 20 respondenter. Undersökningsgruppen som deltog var 60 respondenter. Av dessa 60 föll 21 bort genom tidigare avgränsning. Det slutgiltiga antalet respondenter blev 39 ungdomar som deltog i undersökningen.

Respondenternas kön var fördelade med frekvensen 12 manliga och 26 kvinnliga samt 1 hade svarat både man och kvinna.

I det följande redovisas ungdomsrespondenternas upplevelser och behov av preventivt socialt arbete i skolan.

5.1 Ungdomars upplevelser av socialt arbete i skolan

Resultatet visar att de flesta fått information av skolan gällande mobbning, alkohol, sex och samlevnad och tobak.

Flertalet av respondenterna svarade att skolan informerar genom att:

- visa film
- leda diskussioner i klasserna
- bjuda in gästföreläsare med olika slags erfarenhet inom respektive ämne.

Skolan har ett mobbningsteam, ett fåtal respondenter har angett att de har deltagit i temavecka. Respondenterna har tagit del av information om sex och samlevnad genom studiebesök vid ungdomsmottagning. Information om tobak anordnas av skolan genom ”slutaröka” grupper.

I det följande redovisas relevanta citat som valts för att illustrera ungdomsrespondenternas åsikter utan vår tolkning. Det är viktigt att deras otolkade åsikter framförs för att studien ska kunna inta ett ungdomsperspektiv och visa på att ungdomarnas yttrandefrihet tas i beaktande.

Mobbning

Några respondenter svarade ganska lika gällande upplevelser av information om mobbning. En respondent uttryckte det så här ”film, redovisning, får prata om mobbning inom klassen”, en annan svarade ”dom snackar och visar filmer men gör inget åt mobbningen”.

Alkohol

Gällande frågan om alkohol svarade en respondent ”folk som råkat ut för något illa inom alkoholen har kommit och berättat” en annan svarade ”föredrag och såna saker, t ex teatrar”.

Narkotika

I frågan om narkotika var många svar lika och en av respondenterna skrev ”haft drog dagar och någon som har kommit och pratat om det” och en annan svarade ”dom tog hit 2 personer som pratade om narkotika och vi har kollat på film”.

Tobak

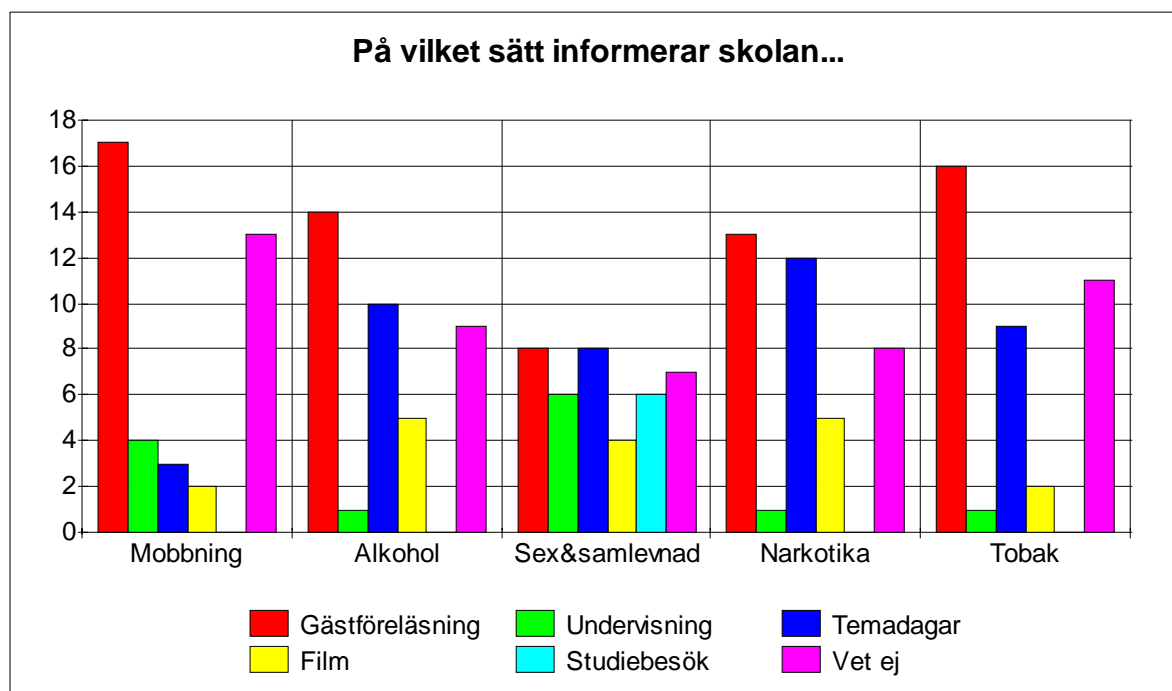
På frågan om tobak och hur skolan informerade om detta svarade några lite mer utförligt vilket illustreras med följande svar ”Läraren informerar att det är dåligt och anordnar sluta

röka grupper”, ”föreläsningar, filmer, besök”, ” har inte hört så mycket” och ”vi hade lite information när vi hade drog dagar”

Sex och samlevnad

Gällande sex och samlevnad svarade en respondent ”Vi har besökt en ungdomsmottagning och haft genomgångar och kollat på olika filmer” och en annan svarade ”Haft lektioner om sex och samlevnad”.

Ovan visas ett diagram som illustrerar svarsfrekvensen (Bilaga 4) av respondenternas upplevelser av socialt arbete i form av information. De flesta respondenter svarade mer än 1 av de 6 nämnda alternativen på frågan.

Undervisning är lärarledda lektioner och **gästföreläsning** är när en inbjuden person föreläser eller undervisar eleverna på något sätt.

I både undervisning och gästföreläsning har respondenterna oftast också svarat att de visar film, detta har valts att bortses från då film nämns som ett hjälpmedel vid undervisningstillfället.

I diagrammet illustrerar **film** den svarsfrekvens som bara skrivit film eller teater som svar. **Studiebesök** nämns också ofta av respondenterna som en del vid ett undervisningstillfälle, trots att det endast förekom som svar på frågorna om sex och samlevnad. Ingen gav information om vad **temadagar** innebär.

Under **vet ej** ingår även de som inte har svarat på frågan överhuvudtaget. Ett diagram gjordes för att läsaren skulle få en översikt av vad respondenterna egentligen har svarat och för att kunna ge en konkret bild på svarsfrekvensen under de olika ämnena.

5.2 Ungdomars behov av socialt arbete i skolan

De flesta respondenterna vill få information och då genom:

- undervisning av lärare
- relevanta filmer
- gruppdiskussioner
- gästföreläsare med egna erfarenheter av ämnet.

De som svarat att information getts genom temadagar tycker att det har varit ett mycket bra tillvägagångssätt för att nå ut till ungdomar. En respondent skulle vilja ha information om alkohol i form av teater. Gällande sex och samlevnad hade några respondenter önskemål om ytterligare information i form av film och studiebesök. Temadagarnas information om sex och samlevnad var inte tillräcklig enligt respondenterna.

Ett fåtal respondenter tycker att information om sex och samlevnad är onödigt då dom anser sig redan veta allt de behöver. Vid information om narkotika skulle de vilja att skolan anordnade "tjej"- respektive "killgrupper".

I det följande redovisas relevanta citat som valts för att illustrera ungdomsrespondenternas åsikter utan vår tolkning. Det är viktigt att deras otolkade åsikter framförs för att studien ska kunna inta ett ungdomsperspektiv och visa på att ungdomarnas yttrandefrihet tas i beaktande.

Mobbning

På frågan hur skolan borde informera om mobbning svarade en respondent "Vet inte men berätta mer och vart man ska vända sig" och en annan svarade "genom film och folk som upplevt mobbning". En respondent gav ett klagande svar "sköt dig själv och skit i andra".

Alkohol

Gällande hur skolan borde informera om alkohol blev ett svar "Kanske ta hit folk som har varit alkoholister" och en svarade "dom skall visa bilder och filmer tycker jag".

Sex och samlevnad

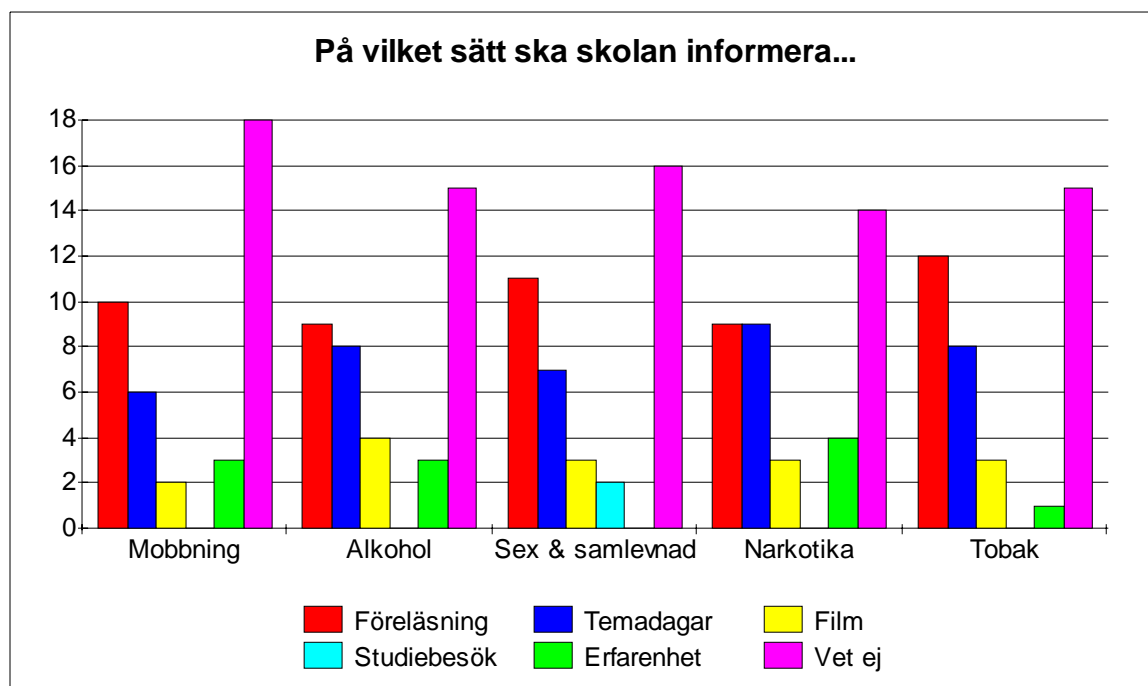
Några av respondenterna svarade om hur de ville ha information om sex och samlevnad som illustreras men en respondent så här "vi i vår ålder kan redan sånt", en annan skrev "besöka ungdomsmottagning och ha genomgångar och kolla på filmer".

Narkotika

På frågan om narkotika verkade intresset stort vilket resulterade i ganska många svar med få som inte valde att svara. Ett av svaren var "läraren kan ju gå någon kurs och sen berätta vad som händer" och ett annat svar "folk som själva varit med om narkotika som kommer och berättar".

Tobak

På frågan om hur respondenterna ville ha information om tobak blev ett svar "kanske visa någon film om dom som har sådana problem, att dom ligger på sjukhus" och en annan respondent skrev "sluta- röka informationer".

Ovan visas ett diagram som illustrerar respondenternas svarsfrekvens (Bilaga 4) angående behovet av socialt arbete i form av information. Även vid detta diagram har respondenternas svar oftast innehållit fler än ett av svaren.

Föreläsningar innefattar både lärarledd undervisning och gästföreläsning då de flesta svaren innehöll båda. Film nämns ofta när respondenterna svarar att de skulle vilja ha föreläsare och lärarledd undervisning men liksom i det förra diagrammet har film valts att ses som ett instrument för undervisningen, **film** i diagrammet innebär när respondenterna endast svarar film eller teater. **Studiebesök** förekommer också som önskemål i samband med föreläsningar men såsom ovan i det tidigare diagrammet nämndes endast gällande sex och samlevnad. Med **erfarenhet** menas att respondenterna önskar information från någon med egen erfarenhet inom de olika ämnena. I svaren om **temadagar** framgick inte innebörden av temadagar. I **vet ej** ingår de som inte har svarat på frågan samt de som inte önskade någon information.

De flesta respondenter har inget behov av annan information än den som ges gällande de aktuella ämnena. En respondent önskade information om "spelmisbruk" och en annan önskade information om "den nya drogen som man blir fast i, i det första försöket".

5.3 Ungdomars upplevelser och behov av någon vuxen att prata med

Nästan alla respondenter svarade att de har möjlighet att prata med någon vuxen om deras funderingar och problem. De svarade också att de kan prata med vuxna i skolan så ofta som de vill. Ett fåtal har svarat att de aldrig kan prata med någon vuxen om sina funderingar eller problem.

I det följande redovisas relevanta citat som valts för att illustrera ungdomsrespondenternas åsikter utan vår tolkning. Det är viktigt att deras otolkade åsikter framförs för att studien ska kunna inta ett ungdomsperspektiv och visa på att ungdomarnas yttrandefrihet tas i beaktande.

På frågan hur ofta de skulle vilja ha möjlighet att prata med någon vuxen i skolan om deras funderingar och problem, svarade de flesta ungefär samma. Detta illustreras med en respondents svar *”Det skall finnas någon man kan prata med varje dag om man behöver”*. Några få har svarat annorlunda vilket belyses med en respondents svar *”behöver inte någon att prata med”*.

5.4 Intervjuredovisning

Intervjun redovisas utifrån svaren på frågorna som skickats till skolkuratoren på den undersökta gymnasieskolan innan intervjun, vissa följdfrågor är ställda under intervjun. Intervjufrågorna visas i sin helhet i Bilaga 2. Intervjun redovisas genom sammanställning av vad skolkuratoren anser om socialt arbete skolan samt genom dialogen som fördes under intervjun.

Enligt skolkuratoren handlar socialt arbete i skolan om förebyggande arbete som:

- information om droger
- skapa en trygg miljö
- enskilda elevstödande samtal
- samtal med flera parter ex. föräldrar, elev, mentor

Vidare berättar skolkuratoren att socialt arbete i skolan också innebär att se till helhetsbilden kring elevens situation, hur eleven fungerar i skolan, studieresultat, elevens närvaro, relationer både i och utanför skolan, elevens fritid samt hemförhållanden. Det innebär även att arbeta med motivationssamtal och gruppkonstellationer exempelvis tjej- och killgrupper. Kontakt med utomstående aktörer som socialtjänst, psykiatri och polis är också en del i arbetet.

På frågan om policydokumenten säger skolkuratoren *”Vi är mycket bra på att se och upptäcka ungdomar med drogmissbruk, vi vågar ta tag i det och vi står för vår policy angående droger till 100%. Vilka berusningsmedel ingår i begreppet droger? Skolkuratoren säger *”Handlingsplanen innefattar förutom narkotika även anabola steroider och alkohol.”**

Vidare berättar skolkuratoren: *”När det gäller mobbing så tycker jag att de få gånger det blir något kring detta så har vi också lyckats reda i det på ett, för alla parter, bra sätt. Vi har under denna termin haft ett flertal bråk kring tjejer. Jag tycker att vi har hanterat även det på ett bra sätt”*.

På vilket sätt hanterades tjejbråken?

”Vi handlade utifrån handlingsplanen och hade enskilda samtal med varje inblandad elev där vi gav information om att föräldrarna skulle bjudas in för möte. Vid det ena bråktillfället gjordes en polisanmälan som eleverna också informerades om i det enskilda samtalet. Sedan bjöds föräldrarna in till möte där hela resursteamet (specialpedagog, rektor, kurator och mentor) samt de inblandade eleverna närvarade och där bråktillfället diskuteras. Målet med mötet var att hitta en lösning på problemen mellan eleverna.”

Vad utlöste bråktillfället?

”Jag tror att det berodde på att antalet tjejer har ökat i vår skola och de tillhör olika nationaliteter vilket gör att de inte förstår varandra. Vi ska starta en tjejgrupp som en del av ämnesschemat, den kommer kallas livskunskap och är till för att öka förståelse och minska fördomar mot olika nationaliteter.”

En del respondenter gav mobbningsteam som svar, vad innefattar ett mobbningsteam? Skolkuratoren berättade *”vi har inget aktivt mobbningsteam, när det uppstår något så handplockar vi i resursteamet”*.

Skolkuratoren berättar vidare *”resursteamet ansvarar för att hjälpa och stödja vid allt arbete som har med kränkande behandling att göra och består av specialpedagog, syokonsulenten, rektor, kurator samt skolsköterska. Eftersom skolan ligger avskilt från huvudskolan finns ett resursteam på vår skola och ett på den stora skolan”*.

Temadagar är ett återkommande svar från respondenterna men ingen har förklarat vad det innebär, kan du ge en bild av Temadagar?

Skolkuratoren säger *”Det är ju ständiga funderingar man går med. Vilket är det bästa sättet att informera ungdomar om exempelvis droger? Vi har valt temadagar istället för temadag. Det innebär att eleverna under ca 3 dagar jobbar med t ex. tema missbruk. I detta ingår studiebesök, inbjudna föreläsare, film, diskussioner, värderingsövningar. Vi jobbar mycket med aktiva värderingsövningar just för att ungdomarna ska få fundera över vad de själva tycker o tänker i vissa frågor, våga diskutera detta samt att lära sig lyssna på andra. Vi tror också att ungdomarna mentalt blir förberedda inför eventuellt kommande situationer. Hjälpa eleverna att hitta argument för att säga nej till narkotika. Att få ungdomarna att reflektera över sina egna alkoholvanor. Vi samarbetar även med NTF, för att få ungdomar att tänka kring alkohol och bilkörning. (Nationalföreningen för Trafiksäkerhetens Främjande)”*.

På frågan om ungdomars behov av någon vuxen att prata med säger skolkuratoren *”Jag vet att ungdomar har ett stort behov av att det finns vuxna omkring dem på skolan, vuxna som har tid, vuxna som lyssnar och att den vuxne inte behöver vara en kurator utan bara vara en som finns och bryr sig”*.

Hur märker Du att ungdomar behöver någon att prata med?

”Jag märker det eftersom min dörr alltid står öppen och ungdomar vet att dom kan vända sig till mig när de vill prata om alla typer av problem och funderingar. Lärare är mer fokuserade på deras ämne och har därför inte tid att lyssna på eleverna. Många elever kommer in till mig när de behöver prata om saker som egentligen har med skolämnen att göra. Eleverna märker då att det finns någon som har tid att lyssna.”

Hur arbetar skolan med att förebygga mobbning, alkohol, narkotika, tobak och sex och samlevnad?

Skolkuratoren säger *”klassföreståndare informerar om handlingsplan samt skolans policy angående mobbning på klassrådstitid. Gäller mer att vara lyhörd om det uppstår mobbing. När det gäller alkohol och narkotika så har jag och specialpedagogen temadagar samt en genomgång av handlingsplanen. Efter denna genomgång så skickas handlingsplanen hem till föräldrarna för en underskrift av både föräldern och eleven, elevens mentor skall även skriva på dokumentet”*.

Det finns inget policydokument som reglerar användningen av tobak. Hur utförs arbetet när det gäller tobak?

Skolkuratoren säger *”eleverna erbjuds att gå med i sluta-röka grupper och tobakspreventiva kommer till skolan och informerar om detta. Det visas även film som det sedan diskuteras kring och det är kuratorn samt skolsköterskan som hjälps åt”*. Vidare säger skolkuratoren *”När det gäller sex och samlevnad så har svenskaläraren och samhällskunskapsläraren temadagar men det kan se lite olika ut från år till år”*.

6. Analys och diskussion

I följande framkommer analysen av resultatet och en diskussion förs kring ämnet i detta avsnitt. Följande kommentarer och diskussioner är skrivna utifrån författarnas tolkning av resultatet.

Resultatet visar att eleverna har upplevelser av information om preventivt socialt arbete i skolan. Informationen har givits genom temadagar som innebär tre dagar där eleverna aktivt får arbeta med ett tema, exempelvis mobbning. Under temadagarna bjuds föreläsare in, eleverna får göra studiebesök och arbeta med värderingsövningar. Värderingsövningarnas mål är att öka elevernas självkänedom och självkänsla då eleverna ska uttrycka sin åsikt utifrån sig själv. Det bedrivs även socialt arbete genom ”sluta-rökagrupper”, ”tjej”- och ”killgrupper” och stödsamtal. Elevernas upplevelser av preventivt socialt arbete i skolan illustreras i ett diagram under resultatavsnittet som visade att skolan bjuder in gästföreläsare i alla de olika ämnena och att skolan erbjuder temadagar i varje ämne. Studiebesök förekom endast vid information om sex och samlevnad. Lärarledd undervisning var inte vanligt förekommande och film visades i ganska stor utsträckning. Det var även en hög frekvens som svarat ”vet ej”.

Den undersökta gymnasieskolan har två handlingsplaner (policys);

- en gällande trygg miljö som ger personal och elever handledning vid påträffande av mobbning eller kränkning.
- en gällande droger som ger personal, elever och föräldrar information om alkohol, anabola steroider samt narkotika. Den ger även personal handledning vid misstanke om droganvändning.

Enligt skolkuratoren underlättar handlingsplanerna personalens arbete. Men annan personal på den undersökta skolan har inte hört vilken som gör att det är svårt att veta huruvida handlingsplanerna underlättar för all personal eller endast skolkuratoren. Handlingsplanen gällande trygg miljö har använts vid några tillfällen då bråk bland tjejer påträffats. För att förhindra fortsatta bråk mellan elever har skolan valt att schemalägga livskunskap. Livskunskap är ett ämne som ska öka förståelsen för andra individer oavsett nationalitet och förhindra missförstånd. Det framkommer inte hur andra minoritetsgrupper såsom handikappade, hörselskadade osv. diskuteras i skolan. Nu i efterhand hade det varit intressant att diskutera.

Det finns ett resursteam på skolan vars uppgift är att hjälpa till vid konfliktsituationer och tillsammans med elever och föräldrar hitta lösningar.

Handlingsplanen gällande droger används regelbundet och personalen är övertygade om att den fungerar bra. Det finns ett stort engagemang och förtroende från personalen på skolan gällande drogpolicyn.

Vi har under studiens gång diskuterat hur skolan kan använda olika metoder för att barn och unga ska bli intresserade och delaktiga i skolans preventiva sociala arbete. Genom Mats

Trondmans (2003) bok "Kloka möten" intresserade vi oss av arbetsmetoden delaktighet som där användes för att öka ungdomars möjligheter till delaktighet och ansvarstagande. Harts stege är en modell där delaktighet är verktyget och som kan användas i arbetet med barn och unga. För att barn ska kunna räknas som delaktiga krävs: förståelse av vad medverkan innebär, vem som beslutat om medverkan och varför, att medverkan är meningsfull och baseras på frivillighet. Om eleverna blir delaktiga i planeringen och utförandet av handlingsplaner på exempelvis sjätte steget som initieras av vuxna men besluten delas med barnen kanske förtroendet för och behovet av handlingsplanerna stärks. Vi tror att om ungdomar blir delaktiga i viktiga beslut som gäller dem får besluten en större inverkan och respekt. Handlingsplanerna kanske respekteras av eleverna i dagens läge men vi tror ändå att större delaktighet kan leda till ökat intresse och kännedom om exempelvis handlingsplaner.

Enligt Barnkonventionen artikel 2 ska alla lämpliga åtgärder vidtas för att skydda barn mot diskriminering eller bestraffning gällande familjemedlemmars etnicitet, religion, politiska ställning, sociala ursprung eller annan ställning i samhället (Hammarberg, 2003:35). Vidare betonar artikel 19 vikten av att varje konventionsstat skyddar barn mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, misshandel eller utnyttjande och ska vidta lämpliga lagstiftande, sociala och utbildningssyftande åtgärder. Artikel 19 menar också att de skyddsåtgärder som ska vidtas borde innefatta effektiva metoder för upprättande av sociala program som syftar till att ge barn och vårdnadshavare det stöd som behövs. Skyddsåtgärderna borde även innefatta metoder för andra former av preventivt arbete (Hammarberg, 2003:42).

Vidare betonar artikel 33 att konventionsstaternas åtgärder ska omfatta lagstiftande, administrativa och sociala åtgärder i upplysningssyfte. Staterna ska skydda barn från olaglig användning av narkotika samt att förhindra att barn används och utnyttjas vid framställning av och handel med narkotika och artikel 34 betonar att barn ska skyddas mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp. Konventionsstaterna ska särskilt vidta alla tänkbara åtgärder för att förhindra sexuellt utnyttjande eller sexuella övergrepp mot barn (Hammarberg, 2003:50). Barnkonventionen betonar genomgående barn och ungas rätt till förebyggande och åtgärdande insatser. Resultatet visar på att ungdomsrespondenterna har upplevelser av förebyggande arbete vilket kan tyda på att skolan ser till ungdomarnas rättigheter till förebyggande och åtgärdande insatser. Skolans förebyggande och åtgärdande metoder kan sammanställas genom arbete utifrån handlingsplaner, temadagar, gruppkonstellationer och stödsamtal.

Harts stege kan även implementeras i de förebyggande och åtgärdande insatserna. Temadagarna grundas på skolpersonalens beslut om innehåll och upplägg, eleverna har ingen inverkan. Detta kan göra att eleverna finner vissa teman ointressanta såsom de gällande sex och samlevnad och mobbning. Resultatet visar på en stor andel som svarar "vet ej" vilket kan tolkas som att ämnena inte görs intressanta nog, brister på information och/eller informationen som erbjuds är på en låg nivå. Det kan även tolkas som att eleverna är oengagerade i ämnena. Vi tror att om ungdomar tillåts vara delaktiga i utformningen av temadagarna kan intresset öka och den information som ges blir då den som önskas. Intresset var högt gällande ämnet narkotika vilket kan bero på olika faktorer. Ålder kan vara en faktor som spelar in eftersom tonåren är en tid fylld av experimenterande och utforskande vilket vi tror kan innefatta kännedom om narkotika i dagens läge. En annan faktor kan vara att exempelvis mobbning inte existerar på aktuell skola för närvarande eller att dagens skolklimat kanske genomsyras av ett tänkande som en respondent beskrev det "*sköt dig själv och skit i andra*".

Utifrån Harts steg kan man tolka det som att ungdomsrespondenterna befinner sig på fjärde steget där uppgifterna är tilldelade och informerade av vuxna. Detta kan härledas till att gymnasieskolan är en valfri sysselsättning där ungdomarna inte har så stora möjligheter att själva vara med i planering och utformning av scheman osv. I skolans värld måste den vuxne inta ledarposition och bära det yttersta ansvaret då läroplaner måste upprätthållas, detta försvårar dock möjligheten till ytterligare steg av delaktighet. Vi tror dock att skolan skulle kunna ha möjlighet och resurser till att göra eleverna delaktiga på ytterligare ett steg. Det femte steget skulle innebära att läraren eller skolkuratoren besitter den ledande och planerande positionen. Eleverna skulle bli konsulterade, informerade och tagna på allvar. Vi tror att ungdomar har ett stort behov av att få sina synpunkter tagna på allvar, att de får möjlighet att känna egenansvar.

Enligt Barnkonventionen artikel 29 ska barns utbildning syfta till att utveckla barns personlighet, fysiska och psykiska förmåga. Barn ska även förberedas för ett ansvarsfullt liv i ett samhälle där förståelse, fred, tolerans, jämlikhet och vänskap tas på allvar (Hammarberg, 2003:48). Vi anser att artikel 29 belyser barn och ungas rätt till och behov av delaktighet i skolan eftersom den påvisar att skolan ska ge barn och unga utvecklande och förberedande resurser för vuxenlivet.

Gällande ungdomars behov av socialt arbete i form av information visar resultatet i diagrammet på en hög frekvens av "vet ej". Studiebesök är endast önskvärt vid information om sex och samlevnad. Intresset för föreläsningar är stort gällande alla ämnena och temadagar är även önskvärt. Det finns ett litet behov av inbjudna personer med egna erfarenheter om ämnet och visning av film.

Respondenternas behov visar att eleverna önskar mera undervisning som är lärarledd vilket kan härledas av den låga frekvensen som upplevt undervisning som informationsmetod. Vi tror att eleverna hyser större förtroende och respekt till lärare än vad lärarna i själva verket kanske tror. Vi drar denna slutsats då elevernas upplevelser visar på låg frekvens av undervisning men hög frekvens av exempelvis temadagar.

Gällande stödkontakt och någon vuxen att prata med visade resultatet att eleverna oftast har möjlighet till samtal med vuxen. De flesta elever hade ett behov av samtalskontakt då det alltid skulle finnas någon att prata med. Möjligheten till samtalskontakt finns och är dagligen tillgänglig för eleverna. Den intervjuade skolkuratoren vet att det finns ett stort behov av samtalskontakt bland eleverna. Hon påvisar vikten av att ungdomar har någon som lyssnar oavsett yrkeskompetens.

Enligt Barnkonventionen artikel 3 ska barns bästa alltid komma i första hand oavsett vilka samhälleliga instanser som är i kontakt med barn. Skydd och omvårdnad är behövligt för barns välfärd och ska därför garanteras. Verksamheter och tjänster som vårdar och skyddar barn ska uppfylla myndigheters regler och normer, speciellt gällande barns hälsa, säkerhet och tillsyn (Hammarberg, 2003:35). Skolkuratoren besitter en tjänst där barn och ungas rättigheter enligt artikel 3 ska uppfyllas. Skolan är också en verksamhet där dessa rättigheter ska tas tillvara. Enligt vår tolkning har skolkuratoren barnets bästa som fokus då hon alltid har ett helhetsperspektiv med eleven i fokus.

Artikel 28 menar att konventionsstaterna skall minska antalet studieavbrott genom uppmuntran till närvaro. De ska också upprätthålla disciplinen i skolan på ett sätt som är förenligt med konventionen (Hammarberg, 2003:47). Skolkuratoren arbetar med andra uppgifter som motivationssamtal, elevernas närvaro och studieresultat som kan ses som förenliga med artikel 28 i Barnkonventionen.

Vår tolkning är att skolkuratoren och skolan arbetar utifrån ett ungdomsperspektiv med den tredje ståndpunkten i åtanke.

Den tredje ståndpunkten beskrivs enligt det följande:

Vuxna kan inta ett ungdomsperspektiv genom att se världen med de ungas ögon, förståelse kan möjliggöras genom att dela ungdomars vardag och genom att försöka sätta sig in i de ungas situation. Stort engagemang krävs för att kunna förstå de unga (Swärd, 1998:72). Eleverna spenderar större delen av sin vardag i skolan och eftersom skolkuratoren alltid erbjuder en öppen dörr finns möjligheten att sätta sig in i ungdomarnas situation. Vi anser att skolkuratoren måste ha ett stort engagemang för att tjänsten ska fungera.

Artikel 12 i Barnkonventionen betonar vikten av att alla barn som är mogna att bilda en egen åsikt ska få möjlighet att fritt uttrycka sin åsikt i alla frågor som rör barn (Hammarberg, 2003:39). Enligt artikel 13 "barnen skall ha rätt till yttrandefrihet", med detta menas att barnen fritt och med vilka uttrycksmedel barnet själv väljer kunna uttrycka sin åsikt och sprida information under förutsättning att det inte strider mot lagen (Hammarberg, 2003:39). När studiens syfte arbetades fram fanns en förhoppning att vi genom studien skulle bidra till att ungdomar fick uttrycka sina åsikter och då gällande något som vi anser är otroligt viktigt, socialt arbete i skolan. Vi gav ungdomarna en möjlighet att fritt kunna uttrycka sin åsikt men resultatet tyder på att eleverna inte har intresse av att ge sin åsikt på ämnet. Detta framkommer genom fåordiga svar och en hög frekvens av "vet ej" på många av frågorna. Det var även många som inte svarat något alls.

Slutkommentarer:

En del intressanta upptäckter har gjorts genom denna studie. Vi trodde att ungdomar föredrog information gällande socialt arbete i skolan från gästföreläsare med egna erfarenheter istället för lärarledd undervisning i ämnet. Svarsfrekvensen visar dock att merparten föredrog lärarledd undervisning. En annan upptäckt vi gjort är att ungdomarna i studien nästan alltid har möjlighet till samtalskontakt och stöd hos skolkurator eller annan vuxen. Vi trodde att ungdomarnas upplevelser skulle speglas av att det inte fanns någon att prata med och/eller att det inte skulle finnas möjlighet till samtalskontakt i så stor utsträckning.

Vi har också fått möjligheten att se om barnkonventionens tillämpbara artiklar uppfylls i den aktuella skolan och resultatet visar på att skolan ser till ungdomars rättigheter utifrån de valda artiklarna i Barnkonventionen.

Empirin från ungdomsrespondenterna har triangulerats genom inhämtandet av andra källor, dessa var skolans handlingsplaner och telefonintervju med skolkuratoren. Empirin från eleverna skulle kanske kunna ses som en illustration och klargörande av hur den undersökta skolan bedriver preventivt socialt arbete. Detta kan utläsas av ungdomarnas svar som visat på upplevelser om preventivt socialt arbete i skolan.

Skolkuratorns subjektiva åsikter om det preventiva sociala arbetet i skolan skulle kunna ses som en illustration av hur det preventiva sociala arbetet bedrivs utifrån skolans handlingsplaner och önskemål. Detta framkommer genom skolkuratorns svar som visat på hur handlingsplanerna har använts och underlättat arbetet samt genom skolkuratorns egna vetskap om ungdomars behov.

I resultatet framkommer elevernas svarsfrekvens utifrån kön men vi har valt att inte bearbeta empirin utifrån genus. Nu i efterhand hade det kanske gett en intressant vinkel på studien eftersom mängden deltagande elever till största del var kvinnor. Vi önskar också att mer tid

funnits för att få möjlighet att återvända till klasserna och delge resultatet. Vi tror att det möjligtvis hade kunnat ge studien mera djup som behövs för att öka validiteten och reliabiliteten.

Studiens resultat visade ett alltför bristande intresse hos respondenterna för deltagande i undersökningen. Vi tror att respondenterna inte ”orkade” fylla i enkätens frågor då det innebär att skriva så utförligt som möjligt och att uttrycka sin åsikt. Kvalitativa intervjuer hade kanske varit en bättre metod för att kunna ”tömma” respondenterna på information och subjektiva åsikter men som tidigare nämnts valdes gruppenkäter för att nå ett större urval och på så vis validera studien. Kan det vara så att ungdomarna inte har stora möjligheter att uttrycka åsikter i andra sammanhang eller beror det på att de inte får den respons de önskar? Enligt både respondenterna och skolkuratoren finns alltid möjligheten att kunna prata med någon men frågan kanske istället skulle ha varit om den som finns till för samtal faktiskt lyssnar? Vad får ungdomarna för respons? Behöver ungdomarna någon respons?

En annan tanke som slagit oss nu i efterhand är att ungdomsrespondenterna möjligen kan ha uppfattat våra frågor på ett felaktigt sätt. Detta härleds av det faktum att skolans namn inte nämns i enkäten vilket kanske kan ha förvirrat ungdomarna till att tro att frågan gällde alla upplevelser gällande socialt arbete i skolan och då även de erfarenheter som upplevts på tidigare skolor. Resultatet visar dock att svaren stämmer överens med det preventiva sociala arbetet som den undersökta skolan har gett.

I efterhand har många frågor ställts hos oss som kanske hade gett ett intressantare resultat men våra frågeställningar har ändå besvarats och vårt syfte har uppfyllts. Resultatet visar dock att ungdomar har upplevelser och erfarenheter samt vilket behov ungdomar har av socialt arbete i skolan.

Den aktuella skolan i vår studie använder inte delaktighet som arbetsmetod i arbetet med eleverna men eleverna är ändock som vi tidigare påvisat delaktiga på en nivå. Harts stege beskriver denna metod som kan användas av alla som arbetar med barn och unga. Den utgår från de behov och rättigheter som barnkonventionen beskriver. Vi anser att Harts stege utgör ett genomtänkt underlag för arbete med barn och unga. Det är en intressant tanke att utifrån barn rättigheter skapa intresse, motivation och ansvar genom delaktighet. Möjligheten att få vara delaktig i idéer, planeringar och beslut i sin egen vardag måste vara stärkande för barn och unga då deras synpunkter respekteras och tas på allvar.

Källförteckning

Andersson, Bengt-Erik (1994) *Som man frågar får man svar – en introduktion i intervju- och enkätteknik*. Stockholm: Rabén Prisma

Backman, Jarl (1998) *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitterturen

Barnombudsmannens Årsrapport (2005) *Öppna för gränser. Barn och ungas tankar om alkohol, tobak och narkotika*. Stockholm

Bergmark, Åke (1998) *Nyckelbegrepp i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur

Denscombe, Martyn (2000) *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur

D-Wester, Yvonne (2005) *Socionomen i skolan*. Stockholm: Förlagshuset Gothia

Ejlertsson, Göran (1996) *Enkäter i praktiken*. Lund: Studentlitteratur

Hammarberg, Thomas (december 2003) *Mänskliga rättigheter. Konventionen om barnets rättigheter*. Stockholm: Regeringskansliet

Hart, Roger (1992) *Children's participation: from tokenism to citizenship*. Florens: UNICEF. International Child Development Centre

Lagerberg, Dagmar & Sundelin, Claes (2000) *Risk och prognos i socialt arbete med barn. Forskningsmetoder och resultat*. Stockholm: Gothia

Larsson, Sam (2005) *Kvalitativ metod – en introduktion*. Kap.5 i Larsson, Sam & Lilja, John & Mannheimer, Katarina (red.) (2005) *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund : Studentlitteratur

Lynn, Cynthia J., McKernan McKay, Mary & Atkins, Marc S. (2003) *School Social Work: Meeting the Mental Health Needs of Students through Collaboration with Teachers*. National Association of Social Workers, Inc. CCC Code: 1532-8759/03

Nationalencyklopedin (1990) Höganäs: Bra böcker

Ovreeide, Haldor (2001) *Samtal med barn*. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur

Persson, Anders & Svensson, Kerstin (2005) *Drogförebyggande arbete i skolan. Möjligheter och dilemman*. Lund: Studentlitteratur

Regeringens proposition 2001/02:14. *Hälsa, lära och trygghet*. Stockholm:Utbildningsdepartementet

Rubenson, Birgitta (1999) *Barnets rättigheter i svenskt utvecklingsarbete*. Göteborg: SIDA

SOU 1997:22 *Barnets bästa i främsta rummet. FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige*. Stockholm: Barnkommitténs huvudbetänkande

Swärd, Hans (1998) *Ungdomsproblem*. Del 1 i Denvall, Verner & Jacobsson, Tord (red.) (1998) *Vardagsbegrepp i socialt arbete. Ideologi, teori och praktik*. Stockholm: Norstedt Juridik AB

Thyer, Bruce (2001) *The handbook of social work research methods*. London: SAGE

Trost, Jan (2001) *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur

Elektroniska källor:

<http://www.skolverket.se/publikationer?id=1319> Datum:2006-01-09

Allmänna råd och kommentarer för arbetet mot alla former av kränkande behandling (2005)

<http://www.vr.se/publikationer/sida.jsp?resourceId=591> Datum:2005-11-10

Gustafsson, Bengt, Hermerén, Göran & Petersson, Bo (2005) *Vad är god forskningsed? Synpunkter, riktlinjer och exempel*. Ingår i serien: Vetenskaprådets rapportserie

Bilaga 1

Enkätundersökning

Ditt deltagande i denna undersökning är helt anonymt och kommer att användas i en c-uppsats som syftar till att undersöka ungdomars upplevelser och behov av socialt arbete i skolan.

1. Födelseår:.....

2. Tjej: Kille:

Mobbning

3. Har du genom skolan fått information om mobbning? Ja Nej:

4. På vilket sätt informerar skolan om mobbning?

5. På vilket sätt tycker du att skolan ska ge information om mobbning?

Alkohol

6. Har du genom skolan fått information om alkohol? Ja: Nej:

7. På vilket sätt informerar skolan om alkohol?

8. På vilket sätt tycker du att skolan ska ge information om alkohol?

Sex och samlevnad

9. Har du genom skolan fått information om sex och samlevnad? Ja: Nej:

10. På vilket sätt informerar skolan om sex och samlevnad?

11. På vilket sätt tycker du att skolan ska ge information om sex och samlevnad?

Narkotika

12. Har du genom skolan fått information om narkotika? Ja: Nej:

13. På vilket sätt informerar skolan om narkotika?

14. På vilket sätt tycker du att skolan ska ge information om narkotika?

Tobak

15. Har du genom skolan fått information om tobak? Ja: Nej:

16. På vilket sätt informerar skolan om tobak?

17. På vilket sätt tycker du att skolan ska ge information om tobak?

18. Finns det annan information som du skulle vilja att skolan informerar om? Vad?

19. Har du möjlighet att prata med någon vuxen i skolan om du har funderingar eller problem?

Ja: Nej:

20. Hur ofta kan du prata med någon vuxen i skolan om du har funderingar eller problem?

21. Hur ofta skulle du vilja ha möjligheten att kunna prata med någon vuxen i skolan om dina funderingar eller problem?

22. Finns det nåt du skulle vilja tillägga, skriv gärna.

Vi tackar för ditt deltagande!
Pernilla Abrahamsson och Sandra Liljemark

Bilaga 2

Intervjuguide inför intervju med skolkurator på aktuellt gymnasie.

1. Hur beskriver Du socialt arbete i skolan utifrån dina egna erfarenheter?

2. Uppfyller skolan aktuella policydokument, enligt Din personliga åsikt?

3. I enkäten har Temadagar varit ett återkommande svar, kan Du beskriva Temadagar?

4. Vilket behov tror Du att ungdomar har av att få prata med någon vuxen i skolan?

5. På vilket sätt, utifrån Din egen erfarenhet, informerar skolan om:
  - mobbning?
  - narkotika?
  - tobak?
  - alkohol?
  - sex och samlevnad?

Tack för din medverkan!

Pernilla Abrahamsson och Sandra Liljemark

Bilaga 3

HANDLINGSPLAN MOT DROGER

Skolans policy angående narkotika

Vår skola vill erbjuda alla elever bästa möjliga utbildning, ge alla en möjlighet att nå bästa möjliga resultat och erbjuda en trygg och trivsamt arbetsmiljö. Skolan är en arbetsplats med samma krav och skyldigheter som andra arbetsplatser. På skolan accepterar vi ingen användning av vare sig alkohol, narkotika eller anabola steroider. Denna hållning gäller naturligtvis både personal och elever.

Vårt mål är att varje elev skall ha en drogfri gymnasietid. Narkotika orsakar inte bara skador och problem för den enskilde med bla negativa studieresultat, det påverkar hela skolans arbetsmiljö. Vi har därför en tydlig policy med syfte att förebygga, upptäcka och ingripa mot narkotika. Denna policy bygger på en kombination av tydliga regler, konsekvenser samt omtanke och stöd. Skolans ambition är att det skall vara svårt att använda droger och lätt att få hjälp att sluta.

Skolan uppmuntrar till att i undervisningen, där det ges möjlighet, kontinuerligt arbeta kring temat alkohol och narkotika. Alla elever i årskurs 1 får undervisning i alkohol- och narkotikafrågor. Elever och föräldrar får också ta del av skolans ställningstagande mot droger i ett policydokument som går hem till föräldrarna där de också själva kan ta ställning till om de ställer sig bakom skolans policy eller inte.

All befattning med narkotika för annat än medicinskt och vetenskapligt bruk är förbjudet. Detta gäller såväl innehav som konsumtion. (Narkotikastrafflagen 1968:64 § 1)

Tecken på missbruk kan vara följande

- Skolk, ströfrånvaro.
- Försämrad studiemotivation, koncentrationssvårigheter, försämrad prestationsförmåga.
- Byte av kamrater, ändrade levnadsvanor.
- Förändrade attityder och värderingar.
- Svårtillgänglig i kontakten.
- Stort användande av mobiltelefon och SMS, behov att alltid vara tillgänglig.

Misstanke alternativt bekräftat missbruk

1. Vid oro/misstanke lyfter upptäckaren frågan i arbetslaget. En överenskommelse görs om att undervisande lärare observerar och noterar skriftligt elevens beteende under 14 dagar.
2. Vid fortsatt oro/misstanke vänder sig upptäckaren till kurator, skolsköterska eller socialpedagog och redogör för sina och arbetslagets misstankar. En skriftlig sammanfattning av aktuell situation görs. Ett samtal med eleven kan vara aktuellt redan här. Det går även att ta en direktkontakt med Ungdomsenheten. Rektor informeras om aktuell misstanke.
3. Vid vaga misstankar skall fortsatt observation ske, avstämning görs efter ytterligare 14 dagar.
4. Vid välgrundad misstanke kallas eleven till ett samtal tillsammans med upptäckaren, mentorn och kurator/skolsköterska/socialpedagog. En skriftlig sammanfattning görs.
5. Eleven ombeds att inom ett par dagar berätta om skolans misstankar för sina föräldrar.
6. Mentorn alternativt annan person som har samrått med mentorn och står eleven nära kontaktar föräldrarna som kallas till ett samtal tillsammans med eleven och kurator/skolsköterska/socialpedagog. Detta gäller elever under 18 år, samtycke krävs för elever över 18 år.

7. Anmälan görs jml 14 kap 1 § Socialtjänstlagen för elever under 18 år till socialtjänsten/Ungdomsenheten. När Ungdomsenheten tar emot anmälan har de sedan en skyldighet att vidarebefordra denna till aktuell enhet inom socialtjänsten.
8. Skolans ambition är att motivera elever över 18 år till en kontakt med socialtjänsten/Ungdomsenheten för att de skall kunna bryta sitt missbruk.
9. Vid bekräftat missbruk upprättas ett kontrakt med eleven, skolan och socialtjänsten/Ungdomsenheten.
10. I de fall eleven inte kommer tillrätta med sitt missbruk och ej följer uppgjort kontrakt kan avstängning av eleven enligt gymnasieförordningen komma i fråga.
11. I de fall lärare/mentor får vetskap från någon annan att en elev har missbruksproblem vänder sig läraren/mentorn till kurator/skolsköterska/socialpedagog. Vid välgrundad misstanke kallas eleven till ett samtal med läraren, mentorn och kurator/skolsköterska/socialpedagog. Fortsatta åtgärder sker sedan enligt ovanstående punkter.
12. Ingen skall behöva arbeta ensam med missbruksproblematik. Ta hjälp av varandra i arbetslaget och av skolsköterska/kurator/socialpedagog.

Elev påverkad under skoltid

- _ Om någon påträffar en elev som man med säkerhet vet är påverkad av antingen alkohol, narkotika eller anabola steroider skall han/hon avvisas från skolan.
  - _ Skolsköterska/kurator eller socialpedagog skall underrättas.
  - _ Mentor kontaktar föräldrar till elever under 18 år. Samtycke krävs för elever över 18 år.
  - _ Polis eller Ungdomsenhet bör i vissa fall kontaktas.
  - _ Dokumentation skall ske av det inträffade.
  - _ Fortsatt hantering se ovanstående punkter.
- Handlingsplanen är reviderad under perioden 200306-200310.

SKOLAN TAR AKTIV STÄLLNING MOT DROGER

Vi vill att alla elever samt all skolpersonal skall känna sig trygga i skolan, därför har vi en tydlig policy mot droger som gäller både skolpersonal och elever.

Vi vill tillsammans med Er föräldrar lotsa våra ungdomar drogfritt genom gymnasieåren. Läs igenom detta policydokument och om ni godkänner vill vi att ni och er ungdom skriver under det och lämnar eller skickar det åter till skolan.

Ett flertal drogvaneundersökningar som gjorts både i landet och i Örebro visar att gymnasieåldern är en tid då många ungdomar kommer i kontakt med droger och vissa fastnar i missbruk.

Droger orsakar inte bara skador och problem för den enskilde ungdomen och dennes familj. Drogmisshuset påverkar också hela skolans arbetsmiljö tex när det gäller trygghet, säkerhet och öppenhet.

Vi har för att bli mer effektiva i arbetet mot droger även utformat en tydlig handlingsplan (se bilaga) vilken också omfattar all personal. Syftet med handlingsplanen är att få redskap i att snabbare kunna upptäcka och agera vid misstanke och bekräftat missbruk.

Vid misstanke eller bekräftat missbruk upprättar skolan alltid en individuell handlingsplan.

Den kan t ex innehålla föräldrasamtal, samtalsserie med ungdom, kartläggning av drogvanor, urinprovsserie, läkarundersökning mm.

Vid misstankar om missbruk eller vid bekräftat missbruk samarbetar vi med föräldrar, socialtjänsten, ungdomsenheten och i vissa fall polisen.

I undantagsfall kan skolan tvingas att stänga av en elev helt eller delvis från undervisningen.

Detta gäller endast om eleven har ett fortlöpande drogmisshuset och därmed bedöms vara en fara för sig själv och/eller övriga på skolan. Eleven är naturligtvis välkommen tillbaka så fort han/hon väljer att ta den hjälp som erbjuds samt visar drogfrihet.

Mentor Elev och klass Förälder/målsman

Behåll ett ex. och lämna eller skicka in det andra till skolan.

HANDLINGSPLAN FÖR EN TRYGG MILJÖ

Skolan tar aktivt avstånd från alla former av kränkande behandling.

Denna handlingsplan gäller vid kränkande behandling from 2005-01-04.

Målsättning

Att ingen på skolan skall utsättas för kränkande behandling.

Att alla som arbetar i skolan och alla elever skall aktivt motverka trakasserier mot och förtryck av individer och grupper.

*Skolverkets allmänna råd 2004: I skollagen, läroplanerna och förarbetena till dessa används begreppet "kränkande behandling" som ett samlingsbegrepp för olika former av kränkningar. Mobbning och rasistiska beteenden är exempel på kränkningar som särskilt nämns i skollagen (1 kap 2 §). Gemensamt för all kränkande behandling är att någon eller några kränker principen om alla människors lika värde. Kränkningar är ett uttryck för makt och förtryck. Faktorer som kön, socioekonomisk bakgrund och etnicitet är betydelsefulla faktorer i de maktstrukturer som finns i samhälle och skola. Strukturerna upprätthålls av normer. Att avvika från normen, att i något avseende uppfattas som annorlunda, är ofta en grund för kränkning. Kränkningar kan utföras av en eller flera personer och riktas mot en eller flera. Även institutioner, som t ex skolan, kan genom strukturer och arbetssätt upplevas som kränkande. Kränkande behandling kan äga rum i alla miljöer – när som helst. En kränkning kan äga rum vid enstaka tillfällen eller vara systematisk och återkommande. Kränkningar utförs av och drabbar såväl barn och ungdomar som vuxna. En viktig utgångspunkt är att den som uppger att han eller hon blivit kränkt, alltid måste tas på allvar. Kränkningarna kan vara **fysiska** (t ex att bli utsatt för slag och knuffar), **verbala** (t ex att bli hotad eller kallad hora, bög), **psykosociala** (t ex att bli utsatt för utfrysning, ryktesspridning), **text- och bildburna** (t ex klotter, brev och lappar, e-post, sms och mms).*

Dessa allmänna råd omfattar arbetet mot:

Mobbning förutsätter att den som utsätts kränks vid upprepade tillfällen, vilket skiljer mobbning från andra former av kränkande behandling. Vidare råder en obalans i makt mellan den som mobbar och den som utsätts för mobbning.

Diskriminering är ett övergripande begrepp för negativ och därmed kränkande behandling av individer eller grupper av individer utifrån olika grunder såsom kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder. Diskriminering används också som begrepp i fall där samhällsinstitutioner genom t ex sina strukturer och arbetssätt upplevs som kränkande.

Sexuella trakasserier avser kränkningar grundade på kön eller som anspelar på sexualitet.

Rasism bygger på föreställningen om den egna folkgruppens överlägsenhet utifrån uppfattningen om att det finns biologiska skillnader mellan folkgrupper. Mot bakgrund av en sådan uppfattning ses vissa folkgrupper som mindre värda och därmed legitima att förtrycka, utnyttja eller kontrollera.

Främlingsfientlighet avser motvilja mot grupper som definieras genom fysiska, kulturella/etniska eller beteendemässiga karakteristika.

Homofobi avser motvilja mot eller förakt för homo- eller bisexualitet och homo- eller bisexuella personer.

Ansvarsområden:

Gymnasiechef ansvarar för att all personal vid varje terminsstart får ta del av handlingsplanen mot kränkande behandling.

Rektor ansvarar för att arbetsmiljö inklusive diskussioner mot kränkande behandling tas upp vid avdelningsråd samt vid arbetsplatsträffar.

Mentor ansvarar för att klassen: får information om handlingsplanen mot kränkande behandling i samband med klassrådet kontinuerligt diskuterar om kränkningar förekommer samt hur stämningen i klassen är.

Eleverna ansvarar för att ta del av handlingsplanen och att bidra till en god stämning i klassen.

Resursteam ansvarar för att hjälpa och stödja vid allt arbete som har med kränkande behandling att göra

Rutiner vid kränkande behandling

Vid misstanke eller konkret händelse skall, detta gäller alla på skolan, omedelbart anmälan göras till lärare/mentor, kurator/skolhälsovård eller till ansvarig rektor.

- Om personal misstänks för kränkning av en elev bör rektor ansvara för utredningen.
- Beroende på ärendets karaktär hanteras det därefter i programmets resursteam.
- Enskilt samtal med den utsatte skall alltid ske.
- Enskilt samtal med den som utsätter någon annan skall alltid ske.
- Samtal med de som utsätter andra kan också ske i grupp.
- En konfrontation mellan den utsatte och den som utsatt någon kan också ske om det bedöms som lämpligt.
- En diskussion kan vid behov ske i klassen om det inträffade.
- Kontakt med vårdnadshavare till omyndig elev sker i samförstånd med eleven.
- Kontakt med föräldrar till myndig elev sker om eleven ger sitt samtycke därtill.
- Fortsatta samtal skall ske med berörda till dess att kränkning upphört.
- Om kränkning ej upphör kan en anmälan till polis vara nödvändig.
- I vissa fall kan anmälan till socialtjänsten vara aktuell om det visar sig att någon av de inblandade ungdomarna far illa i den bemärkelse att de kan behöva det stöd som socialtjänsten kan ge.
- Kontakt kan förmedlas med BUP om någon av de inblandade ungdomarna behöver deras stöd.

Dokumentation.

Denna handlingsplan är reviderad 2005-01-04

Bilaga 4

Svarsfrekvens

Vi har valt att kategorisera materialet för att på ett så enkelt sätt som möjligt behandla data materialet. Detta ger oss en möjlighet att göra diagram vilket kan vara till hjälp vid analys arbetet och för att konkretisera de olika ämnena som ligger till grund för uppsatsen.

Fem informanter har valt att endast svara på ja och nej frågor samt ålder och kön.

Ålder

Av dessa 60 informanter så var 21 stycken inte födda 1989 vilket var en av våra avgränsningar. Slutligen bestod vår undersökningsgrupp av 39 informanter.

Kön

12 informanter var killar, 26 var tjejer och en var både kille och tjej.

Mobbning

Fråga 3 Har du genom skolan fått information om mobbning?
Så svarade 33 stycken ja och 6 stycken nej.

Fråga 4 På vilket sätt informerar skolan om mobbning?

4 stycken svarade att de fått informationen genom lärarledd undervisning
17 stycken svarade att de fått informationen genom att en gästföreläsare informerar om ämnet
3 stycken svarade att de haft temavecka
2 stycken svarade att de sett på filmundervisning
1 svarade Vet ej
och 12 stycken har inte svarat överhuvudtaget på frågan

Fråga 5 På vilket sätt tycker du att skolan ska ge information om mobbning?

10 stycken svarade att de ville ha föreläsningar
6 stycken ville ha temadagar
3 stycken ville att någon med egen erfarenhet av mobbning informerade
2 stycken ville se film
18 stycken svarade vet ej

Alkohol

Fråga 6 Har du genom skolan fått information om alkohol?
Svarade 36 stycken ja och 2 stycken nej

Fråga 7 På vilket sätt informerar skolan om alkohol?

14 stycken svarade att de fått informationen genom gästföreläsare
1 svarade att de haft lärarledd lektion
10 stycken svarade att de hade haft temadagar
5 stycken svarade att de sett film
9 stycken har inte svarat på frågan

Fråga 8 På vilket sätt tycker du att skolan ska ge information om alkohol?

9 stycken svarade att de ville ha en gästföreläsare som informerade

3 stycken någon med egen erfarenhet som informerade

8 stycken ville ha temadagar

4 stycken ville se film

13 stycken svarade inte på frågan 2 stycken svarade vet ej

Sex och samlevnad

Fråga 9 Har du genom skolan fått information om sex och samlevnad? svarade 38 stycken ja och 1 nej.

Fråga 10 På vilket sätt informerar skolan om sex och samlevnad?

8 stycken svarade att de haft en gästföreläsare som informerade

6 stycken svarade att de haft lärarleddundervisning

8 stycken svarade att de haft temadagar

6 stycken svarade att de gjort studiebesök

4 stycken hade sett film

1 svarade vet ej

6 stycken svarade inte alls

Fråga 11 På vilket sätt tycker du att skolan ska ge information om sex och samlevnad?

7 stycken svarade att de ville ha temadagar

8 stycken ville ha gästföreläsare som informerade

3 stycken ville ha lärarledd undervisning

2 stycken ville ha studiebesök

3 ville se film

3 stycken svarade vet ej

2 stycken ville inte ha mer information om ämnet

11 stycken har ej svarat

Narkotika

Fråga 12 Har du genom skolan fått information om narkotika? svarade 38 stycken ja och 1 nej.

Fråga 13. På vilket sätt informerar skolan om narkotika?

13 stycken svarade att de haft en gästföreläsare som informerade

1 stycken svarade att de haft lärarleddundervisning

12 stycken svarade att de haft temadagar

5 stycken hade sett film

1 svarade vet ej

7 stycken svarade inte alls

Fråga 14 På vilket sätt tycker du att skolan ska ge information om narkotika?

7 stycken svarade att de ville ha en gästföreläsare som informerade

2 stycken svarade att de ville ha lärarleddundervisning

9 stycken svarade att de ville ha temadagar
5 stycken ville se film
1 svarade att det skulle vara bra med tjej- killgrupper.
4 stycken ville ha någon med egen erfarenhet som informerade
1 svarade vet ej
12 stycken svarade inte alls

Tobak

Fråga 15 Har du genom skolan fått information om tobak? svarade 36 stycken Ja och 3 stycken svarade Nej

Fråga 16 . På vilket sätt informerar skolan om tobak?

16 stycken svarade att de haft en gästföreläsare som informerade
1 stycken svarde att de haft lärarleddundervisning
9 stycken svarade att de haft temadagar
2 stycken hade sett film
0 svarade vet ej
11 stycken svarade inte alls

Fråga 17 På vilket sätt tycker du att skolan ska ge information om tobak?

12 stycken svarade att de ville ha en gästföreläsare som informerade
8 stycken svarade att de ville ha temadagar
3 stycken ville se film
1 stycken ville ha någon med egen erfarenhet som informerade
3 svarade vet ej
12 stycken svarade inte alls

Övriga frågor

Fråga 18. Finns det annan information som du skulle vilja att skolan informerar om? Vad?

16 stycken svarade nej, 12 stycken svarade inte på frågan, 4stycken svarade vet ej, 1 ville få mer information om ”spelmissbruk” och en ville få mer information om ”den nya drogen som man blir fast i, i det första försöket”.

Fråga 19. Har du möjlighet att prata med någon vuxen i skolan om du har funderingar eller problem?

30 stycken svarade ja, 4 stycken svarade nej, en har inte svarat på frågan, 2 stycken svarade både ja och nej, en svarade tror det och en vet ej.

Fråga 20. Hur ofta kan du prata med någon vuxen i skolan om du har funderingar eller problem?

21 stycken har svarat alltid, när man vill och behöver
3stycken tyckte att de aldrig fick möjlighet att prata med en vuxen på skolan.
6 stycken svarade vet ej
9 stycken har ej svarat på frågan

Fråga 21. Hur ofta skulle du vilja ha möjligheten att kunna prata med någon vuxen i skolan om dina funderingar eller problem?

21 stycken har svarat så ofta man behöver och vill

1 har svarat en gång/vecka

3 stycken har svarat att de aldrig vill prata med någon vuxen i skolan

1 har svarat att han/hon vill prata med någon ibland

2 stycken har svarat vet ej

11 stycken har ej svarat på frågan

Fråga 22 Finns det nåt du skulle vilja tillägga, skriv gärna. ingen ville tillägga något.